

เทศกาลลอยกระทง

ของ

เสวีรโกเศศ

LOY KRATHONG

PHYA ANUMAN RAJADHON

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นายแมนพุ่ม เนียวกุล

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

คำนำ

เนื่องในงานฉาบฉวย นายแมนพุง เนียวกุล กำหนดงานในวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม นนทบุรี บรรดาเจ้าภาพได้พร้อมใจกันจัดพิมพ์เรื่อง "เทศกาลลอยกระทง" ของเสฐียรโกเศศ ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ และได้มาติดต่อ ณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เพื่อขออนุญาตจัดพิมพ์ครุงาน ซึ่งกรมศิลปากรได้อนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ดังประสงค์

เรื่องลอยกระทงนั้น เป็นตอนหนึ่งในหนังสือประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล ซึ่งท่านผู้ประพันธ์ คือ เสฐียรโกเศศ ได้รวบรวมเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีไทยโดยเฉพาะส่วนใหญ่ในภาคกลาง จัดพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม มีเรื่องต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๖ เรื่องคือด้วยกัน คือเรื่อง เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลด้าวรท เทศกาลออกพรรษา เทศกาลลอยกระทง และประเพณีแต่งงานเทศน์มหาชาติ สำหรับในเล่มนี้ เจ้าภาพขอเลือกพิมพ์เฉพาะเรื่องเทศกาลลอยกระทง และทรงได้จัดพิมพ์ภาคภาษาอังกฤษ ซึ่งคัดลอกมาจากหนังสือชุดมีชื่อว่า Thailand Culture Series โดยผู้ประพันธ์คนเดียวกัน และกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้จัดพิมพ์ขึ้น บทประพันธ์ของเสฐียรโกเศศ เกี่ยวกับประเพณีเก่าต่างๆ นอกจากที่กล่าวแล้วยังมีอีกมาก ผู้สนใจจะขอตรวจรายชื่อได้ ณ หอสมุดแห่งชาติ และท่านผู้ประพันธ์ยินดีมอบต้นฉบับแก่ผู้สนใจนำไปจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นวิทยาทานได้เสมอ

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลบุญราศ์ทักษิณานุประทาน และกุศลวิทยาทาน ซึ่งเจ้าภาพได้บำเพ็ญครุงาน ขอกุศลหนุนจงเป็นเครื่องเสริมส่งให้ท่านผู้วายชนม์ ได้ประคับแต่ความสุข ในดัมภ์ปรายภพจงทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๑ กันยายน ๒๕๐๐

นายแมนพืง เนียมกุล

ชาติ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๒๗

มรณะ ๓ สิงหาคม ๒๔๙๕

ประวัติ

นายแมน พงษ์ เนี่ยวกุล เกิดวันเสาร์ แรม ๓๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก ตรงกับวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๒๗ ณ บ้านตำบลบ้านทวายเป็นตำบล อำเภอบางรัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรของนายเงิน หิดิน และนางสายบัว เนี่ยวกุล ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่ โรงเรียนใหม่ถนนนครชัยศรี จนอายุ ๑๖ ปี บิดาจึงส่งไปศึกษาต่อที่ตังคโปร้ เป็นเวลาประมาณ ๓๐ กว่าปี ด้วยเหตุนี้ นอกจากภาษาไทยแล้ว ท่านจึงมีความรู้เป็นอย่างดีทั้งในภาษาอังกฤษ ภาษาฮอลันดา และภาษาจีน และเมื่อสำเร็จการศึกษาที่ตังคโปร้แล้ว ก็ได้เดินทางกลับมาประกอบอาชีพในประเทศไทย ในขั้นแรกท่านเข้าทำงานที่บริษัทชนไต้ฟ อินชัวร์นัซ และเพราะท่านถนัดและสนใจในการค้า ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ จึงเข้าทำงานในหน้าที่คอมปราโดร์ แผนกข้าวของบริษัท ดี คูเปอรัยฮอนด์ตัน ท่านได้ทำงานเกี่ยวกับการค้าข้าวเรื่อยมาจน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงได้ลาออกจากบริษัทนั้นมาประกอบการค้าส่วนตัว

ทางด้านการงาน นับว่าท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถและอุตสาหกรรมมากคนหนึ่ง ท่านก่อสร้างสร้างตัวขึ้นมาด้วยตนเองจนมีฐานะมั่นคง ท่านเป็นผู้มีอุปนิสัยใจคอกว้างขวาง โอบอ้อมอารี และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ตกอยู่ในฐานะลำบากเสมอ จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดามิตรสหายทั่วไป จนตลอดอายุขัยของท่าน

ทางด้านครอบครัว ท่านเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของภรรยา บุตรี ธิดา ตลอดจนถึงสนมปราน เป็นหลักประกันที่มั่นคงและเป็นที่เคารพนับถือ

ดั่งสดของครอบครัว เป็นผู้อุปการะภรรยาและบุตรธิดามาตลอดแต่
 ผู้เดียว ท่านเป็นพ่อที่เอาใจใ้ได้มากในความเป็นอยู่และการศึกษาของ
 ลูก ท่านได้สนับสนุนให้ลูกทุกคนได้รับการศึกษาอย่างสูงที่สุดเท่าที่แต่
 ละคนจะดำเนินการศึกษาได้ แม้ว่าจะต้องสิ้นเปลืองเงินทองสักเท่าไร
 ท่านก็มีใจคำนึงถึง ถ้อยคำสั้น ๆ สอนตามประโยคซึ่งพวกเราลูก ๆ
 จำฝังใจอย่างซาบซึ้งมรดม คือขณะที่ท่านนั่งรวมโต๊ะรับประทานอาหาร
 อาหารเย็นจนหนึ่งนานมาแล้วกับพวกลูก ๆ ท่านกล่าวว่ “ป่ามีลูก
 มาก ป่าอาจจะไม่มีทรัพย์สินสมบัติมากมายเหลือไว้ให้ลูก ๆ ในวันข้างหน้า
 แต่ไม่ต้องกลัว สิ่งที่ถูก ๆ จะได้รับแน่นอนที่สุดในปัจจุบันคือการ
 ศึกษาอย่างดีเยี่ยมเท่าที่แต่ละคนจะขวนขวายได้ ป่าเต็มใจที่จะลงทุน
 จนหมดตัวเพื่อการศึกษาลูก ”

ในชีวิตของท่าน นอกจากลูกซึ่งมีจำนวนหลายคนแล้ว ท่าน
 ยังมีหัวใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รมการระเลียงคและให้การศึกษากะหลาน ๆ
 และบุตรของมิตรสหายเก่าแก่ซึ่งเป็นกำพร้าอีกหลายคน

ชีวิตในวัยชราของท่าน ทุกเช้า ท่านจะยืนอยู่บนระเบียงมองดู
 ลูก ๆ ออกจากบ้านไปโรงเรียน และพอดกบ่าย ท่านก็รอว่าเมื่อไรลูก
 จะกลับมา ท่านได้หมั่นอบรมสั่งสอนให้ลูก ๆ ประพฤติในทางที่ชอบ
 ที่ควรอยู่ได้มอ ท่านใช้เวลาด่างอ่านนิตยสารต่าง ๆ ในภาษาอังกฤษ
 นอกจากนั้นยังสนใจในหนังสือเกี่ยวกับวรรณคดีไทย เช่น พระอภัย
 มณี ชนช้างชนแผน ตำมก๊ก และหนังสือพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ แล้ว
 ท่านก็ตำมารถเล่าเรื่องหนังสือเหล่านั้นให้ลูก ๆ ฟังได้อย่างสนใจ ท่าน
 ชอบฟังข่าวคราวของโลก ทั้งทางวิทยุและหนังสือพิมพ์ ชอบดนตรี
 และนาฏศิลป์แบบไทยเดิมทุกชนิด

ทางด้านการศึกษาอันเป็นวิทยาทาน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านได้ออกเงินทุนตั้งตำราวิชาศัลยกรรมจากต่างประเทศหลายชุดมอบให้แก่แผนกศัลยกรรมโรงพยาบาลศิริราช เพื่อเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ต่อไป

ทางด้านสังคมสงเคราะห์ เมื่อคราวมีงานชุมนุมลูกเสือทั่วประเทศสยาม พ.ศ. ๒๔๗๐ ลูกเสือทุกมณฑลมาชุมนุมกันที่กรุงเทพฯ มีการประชุมอบรมและมีการเดินของแตรระฆังตลอด ท่านก็ได้ออกเงินอุปการะลูกเสือต่างจังหวัดบางคนที่อยู่ในฐานะกำพร้าบิดามารดาให้ได้รับการศึกษาต่อไป

ตามปรกติ ท่านเป็นผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ ท่านชอบไปพักผ่อนที่หัวหินบ่อยครั้ง ก่อนหน้าท่านจะถึงแก่กรรมประมาณสองสามเดือน ขณะกำลังพักผ่อนอยู่ที่หัวหิน หากเมื่อมีธุระทางกรุงเทพฯ เช่นงานเผาศพของมิตรสหาย ท่านก็มักเดินทางไปมาภายในวันสองวันโดยไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย จนดูๆ ต้องชมเชยในความเข้มแข็งของท่าน นอกจากได้รับการผ่าตัดได้ตั้งอีกสิบ ๒ ครั้งแล้ว ท่านไม่มีโรคอันรบกวนอีกเลย ต่อมาเมื่อประมาณปลาย พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านเริ่มมีอาการขัดเบา นานๆ ครั้งหนึ่ง และอาการนี้ ท่านจะรู้สึกมากจนในฤดูหนาว นายแพทย์ได้ตรวจและลงความเห็นว่าเป็นเนื้องอกที่ต่อมพรีสเททและให้คำแนะนำว่าควรรับรับการผ่าตัดเสียก่อนที่ก้อนเนื้องอกนี้จะเติบโตต่อไปอีก แต่ท่านยังรู้สึกตนว่าท่านมีอาการเห็นปรกติ มิได้เจ็บปวดอย่างไร จึงยังไม่ตกลงใจจะรับการผ่าตัดในขณะนั้น ต่อมาในระยะหลังๆ อาการขัดเบากำเริบบ่อยครั้งเข้า บัณฑิตสาวะชักเริ่มขึ้นและมีการรบกวนทางระบบบัณฑิตสาวะหนักขึ้น จึงได้ปรึกษานายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญอีก คราวนั้น

นายแพทย์ลงความเห็นให้รับบริการผ่าตัดเสีย เพราะถ้าชนทงไว้ก็
 ด้สภาพจะทรุดโทรมมากขึ้น และก่อนเนองอกนอกอาจจะมีทางกลายเป็น
 มะเร็งเนื้อร้ายได้ ครึ่งนทานตกลงใจปฏิบัติตามคำแนะนำของนายแพทย์
 ทนท ท่านเข้าโรงพยาบาลศิริราชเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๙
 ผักผ่อนและรับบริการบำรุงร่างกายอยู่ ๒ สัปดาห์ นายแพทย์จึงเริ่มทำการ
 ผ่าตัด เมื่อเชาวันที่ ๒ สิงหาคมศกเดียวกัน การผ่าตัดเป็นผลสำเร็จ
 เรียบร้อยเป็นทพอใจของนายแพทย์ ไม่ปรากฏอาการนำวิตกแต่อย่างไ
 ขณะกลับออกจากห้องผ่าตัด จนกระทั่งเวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น. ใน
 คืนวันเดียวกันนั้น อาการหายใจไม่สะดวกได้เริ่มเกิดขึ้นแก่ท่าน นาย
 แพทย์ได้เฝ้าให้การรักษายาบาลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา แต่หน้า
 ด้ตายทหัวใจของท่านวายลงเสียก่อน และถึงแก่กรรมเมื่อเวลา
 ๐๓.๒๐ น. ของวันศุกร์ที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นการด้ดูความ
 ด้มารภของนายแพทย์ที่จะช่วยเหลือไว้ได้ คำวินิจฉัยของท่านได้
 ๗๑ ปีเศษ มีบุตรธิดาซึ่งมีชีวิตอยู่ในเวลาปัจจุบันรวม ๒๖ คน
 เมื่อก่อนต้องด้วนจากไปเช่นนั้น จึงเป็นกรณีพิเศษพอทศและ
 ญาตผู้ใหญ่จนเป็นทเคารพนมภของบุตรหลานเป็นอย่างมาก ถึงแม
 ท่านจะจากเราไปแล้ว เรายังได้ยินได้ฟังท่านผู้ใหญ่ซึ่งเบนมตรด้หาย
 วัณโรคราวเดียวกัน หลายท่านเคยอยู่เต็มอด้งนาใจอันโอบอ้อมอาร
 ของท่าน เรายุเบนมตรหลานอดรวด้กภาคภูมิใจมิได้เสีย
 นายแมนพ่ง เนยวถล ได้เกิดมาแล้ว ได้ด้ารังชีวิตอยู่นานพอ
 ด้สมควร และได้ผ่านโลกนไปด้วยความสงบในที่สุด ด้งทเหลืออยู่
 ประทับใจพวกเราคอนาใจอันด้งามต่อญาติและมิตร และหน้าทอน
 กระทำแล้วโดยด้มบรรณครบถ้วนแก่ครอบครัว หากจะมีญาณเวถได้

น

บันดาลให้นายแมนพุง เนี้ยวกุด ทราบได้แล้ว ก็ขอให้ท่านตระหนักเถิด
ว่า ญาติและมิตรสหายยิ่งเสียชีวิตและร่ำร้องถึงอยู่เต็มอ และขอให้
ท่านรับทราบด้วยว่า การจากไปของท่านได้ก่อให้เกิดความ
อาลัยอย่างสุดซึ้ง การร่ำร้องถึงความเคารพอย่างสูงสุดเป็นความ
กตัญญูที่คนทั้งหลายเห็น และความรู้สึกเช่นนี้จะดำรงคงอยู่ในจิตใจ
ตลอดกาล

ขอให้กุศลผลบุญคุณความดีที่นายแมนพุง เนี้ยวกุด ได้บำเพ็ญ
มาตลอดชีวิต จงช่วยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านประสูติ
ในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ.

ล้อยกระทง

เพ็ญเดือน ๑๑ และเพ็ญเดือน ๑๒ ซึ่งตกราวปลายเดือนตุลาคม และปลายเดือนพฤศจิกายน เป็นฤกษ์ทอดผ้าให้สดจากมาจกเหนือแม่น้ำลาดองนาจนเจงจนตมฝั่งในตางแห่ง เรียกกันเป็นคำดำมญัตติปากว่า “เดือน ๑๑ นานอง เดือน ๑๒ นาทรง” นาเจงทรงคด้วยพอพนเพ็ญเดือน ๑๒ แลว ก็เริ่มตดตงที่ตระนอยเป็นลำดับ ในระยะเวदानานอง และนาทรงอยน คือในวชน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และแรม ค่ำหนึ่ง ราชภูริจิดทำกระทงด้วยใบตองกลดวย บักรูปเทียนแฉ้วจุดไฟปลอยให้ลอยนาไปในเวลาค้ำคิน แต่ก่อนนในกระทงมกมเงินปลดกได้ไปดด้วยอัฐีหนึ่งหรือไฟหนึ่งคือ ๒ อัฐี แลวแต่ใครจะด่มักร นึกด่าวในด่มยก่อนเมออยง ไซ้อัฐีและไฟเป็นเงินปลดก ถ้าเป็นด่มยนก ไซ่ดต่างค้แทนอัฐี (อัฐีหนึ่งเท่ากบดต่างค้ครั้ง) และตางที่กมีหมากพลได้ไปดด้วยค้ำหนึ่ง กระทงด้าหรับดอยนนั้น ชาวบ้านมกเย็บทำเองดด้วยใบตองเย็บเป็นรูปกลมๆ มีขนาดเด็กใหญ่เพียงไรแลวแต่จะทำ ทชอบกระทงมกเย็บใบตองทำเป็นรูปกรวยปลายแหลมขนาดเด็กๆ เป็นแฉว เสริมปากกระทงโดยรอบ กระทงอย่างนเรียกว้ากระทงเจม ถอกนว่านเป็นกระทงอย่างดี ตางที่ไม่ใช่กระทงใบตอง แต่ใช้กาบใบต้นพดบปลดงเอามาเย็บเป็นกระทงแทน มีดษจวดระฮาดแปลกตางว้ากระทงใบตองที่ทำดด้วย ใบตองและกาบใบต้นพดบปลดงปนกันกมี เห็นจะเป็นของประคิษฐ์ทำชนทหลัง ที่กระทงนนั้นบักรูป ๔ ดอก เป็นระยะๆ รอบกระทง ที่กานตอนโคนรูปได้เย็บดอกบานไม่วุโรยหรือดอกดาวเรือง

ส่วนเทียนไขเดิมเดี๋ยวเดียวไม่ปักกลางกระทง กระทงเดิมก็ตากวน
 ถ้าทำไม่เป็น ก็ไปซื้อที่ตลาดเพราะเขาทำไว้ขายในหน้าลอยกระทง
 ท้าด้วยกระดาษสีเป็นรูปดอกบัวบานกลม ท่อกาบมะพร้าวมาค่อหัว
 หางและปักเป็นอย่างนก และทาดับิดทองหรือ ร้อยทองตามแต่จะเห็น
 งามกลม หรือไม่กทำเป็นเรือหกแฉะเรือประทุนด้วยกาบมะพร้าว ประทุน
 หนักกระดาษสีปัก เห็นได้จากกาบมะพร้าวทำเป็นรูปนกและเรือนเรียก
 ว่ากระทง โดยปริยายเท่านั้น กระทงอย่างนี้ใช้ขบได้ยบดอกไม้ดอกหนึ่ง
 เทียนเดิมหนึ่งปักหัวท้าย บักมากกว่านไม้ไต้เพราะไม้ทบกให้โตงาม
 ผูทไปซอกกระทงมักซอกกระทงอย่างมากกว่ากระทงเดิม เพราะเด็ก ๆ
 ทบ้านชอบใจด้วยมันไถดเขาไปทางเบนของเดิน ซอเขามาแล้วพอดก
 เวลายื่นโหดเพ็ดจวนจะมืดค่ำหรือค่ำดแล้ว กินข้าวกินปลาเสร็จก็นำ
 กระทงไปททานาหรือข้างคลองข่งมนากาดงแจ้ง โดยมากผูกไปดอยมัก
 เป็นผู้หญิงมออายุ มีเด็กซ่งเป็นลูกหัดตามมาด้วยเป็นพรวน เมื่อจุด
 รูปเทียนทกระทงแล้วก็ปล่อย ให้กระทงลอยไป ดังคนยกมือชน
 จบให้วักถั่วคำเบา ๆ หรือนึกอยู่ในใจ ขอขมาดาโทษแม่คงคา ลงท้าย
 ขอพรจากแม่คงคาให้ตนจงมีความดีซคความเจริญ แต่ตามปรกติแล้ว
 ไม่ใคร่มีใครให้วักถั่วคน นอกจากคนแก่ ๆ เฒ่า ๆ หรือเด็ก ๆ ซึ่งทำ
 ตามผู้ใหญ่ผู้สอน ปล่อยกระทงให้ลอยไปแล้ว พวกเด็ก ๆ ก็เฝ้ามองดู
 ด้วยความว่าเวงดีใจ จนกระทงลอยไปดับตาแล้วจึงกลับบ้าน ระวัง
 นนถ้ามดอกไม้นากจุดเดิน กระทงที่ลอยไปมักอยู่ไม่ได้นาน เพราะถก
 เจ้าเด็กเล็ก ๆ ที่เบนผู้ชาย เด็กผู้หญิงกมบางถาชนอย่างเด็กผู้ชาย
 ว้ายนาลอยคอกกระตบ ๆ ไปเก็บเอามาเงินและได้ทงอสูทมออยู่ในกระทง
 นนด้วย ส้มยทเถานในแม่น้ำดาคดองยงไม่ส้มเรือชนดองกนมากเหมือน

ทกวนัน เรือกดไฟกมไม่มากดำ และเรอยนคกยงไม่ม พนหำจิงไม่
 บับบองนมากจนเบนนอนควายแก่กระทงน้อย ๆ ที่ลดยไป เมื่อมีกระทง
 จดรูปเทยนลดยไปมากดำ และอยู่ห่างเป็นระยะ ๆ กันไม่ในท่ามกลาง
 กระแ่นาที่ไหลเจงเวลาดำคันทดงบเงยบและทองฟ้าแจ่ม ได้สว่างด้วย
 แดงเคอน กัดงามเจริญตาเจริญใจมากอยุ่ ชาวเจ้ากต่างตามความ
 วิตัก ดมยเมอยงเบนเด็กอยชงลวงมากกว่า ๕๐ ปีแล้ว จะนำเอาสภาพ
 ความเบนอยชงดมยหน มาเปรียบเทยบกับดมยหนอมไม่ได่ ดังใดด
 และเหมาะในดมยหน ไม่จำเป็นจะต้องดและเหมาะกับดมยหนเดิมอไป
 นอกจกจระูเรองชงดมยก่อน แล้วดิดแปลงแก้ไขให้เข้ากัน ได้กับ
 ดมยบัจจุบัน จิงจะดและเหมาะกับดมยได้ ไม่ขาดคองระหว่างเก่า
 และใหม่ อนึ่งในคณวันเพญเคอน ๑๒ ชาวบ้านมกรอยจนเมอดง
 เทยงคน พอเห็นพระจันทรอยตรงศัระษะพอดกถงมาททานำ ดกนำไป
 ได้คัมไวกัน เพราะถอดวาระชetonนหนางและได้สละอาด นอกนถำ
 ทนหนำวไหวงมกจะอาบนำลบบคาคด้วย เดยวนมคนมาก นำจะได้
 สละอาดเทำเมอก่อนไม่ได่ เพราะคนทำดกปรกมากชน

การลดยกระทงดิงกต่างมาชางตน จะเรียกขำเป็นพชกไม่ด้นท
 เพราะไม่ปรากฏวำตองมพิชลดยกนอย่างไร นอกจกจูดรูปเทยงใน
 กระทง แล้วปลอยให้ลดยไปตามยถากกรรมเบนหมคเรอง ลดยกัน
 ทำไม ผู้เฒ่าผู้แก่บอกวำเพชชมาตาโทษแม่คกงคำ เพราะได้อำคัยนำ
 ทำนกันและใช้ ยิงกวำนนยงถยดิงชงเบนปฏิกุตกลงไปในนาคด้วย เทำ
 กับชาคควำมคาวระแม่คกงคำ จิงดมคอรชชมาตาโทษท่านเดย แล้ว
 ชอพรท่านให้คณมควำมสุขควำมเจริญ แต่ทำไมจิงต้องลดยในเวลาดำ
 ลดยเวลาดกต่างวันบ่างไม่ได่หรือ และทำไมจิงต้องทำดองหนในระยะ

ใกล้ๆ ผิดกันเดือนเดียวเท่านั้น ก็ว่าเพราะเดือนนอกจากเดือน
 ๑๑ เดือน ๑๒ หน้าไม่แจ้งเหมือนสองเดือนนี้ และเป็นเวลาดำรงการงาน
 การทำนา ฝนฟ้าตามธรรมชาติไม่มั่วแล้ว อากาศก็ปลอดโปร่งแจ่มใส
 คอยแต่ชาวจะดีกและเก็บเกี่ยวเท่านั้น ส้มควจะหาทางปล่อยอารมณ์
 ให้เพ็ดพิเด็นได้บ้างในเวลาดำรง เพราะฉะนั้นเรื่องดอยกระทงจึง
 เกยดวยการรื่นเริงหย่อนใจในเทศกาลฤดูนาด้วยส่วนหนึ่ง ททำเป็น
 กระทงแด้งว่าเคิมต้องการจะบรรจดังของไปโนน เพราะชนชอว่า
 กระทงกเพื่อใช้สำหรับใส่ของ ถ้าไม่ใช่ใส่ของจะทำเป็นกระทงทำไม
 ทำเป็นอย่างอื่นสำหรับลอยก็ได้ ทุคชปเทียนและมีดอกไม้ด้วย แด้ง
 ว่าเป็นเครื่องบูชา และที่ในกระทงมีเงินปลัดได้ไปด้วย มันพองอยู่
 ในคัวว่าเคิมใส่ของ ภายหลังจึงมาเปลี่ยนเป็นได้เงินปลัดแทนค่าของ
 ราคาดังของที่จะใส่ไป เมื่อส้มควความประสงค์เคิมเคิมเคิมแล้ว แด้งเหลือ
 เค้าให้เห็นอยทมเงินปลัดได้แทน การลอยกระทงทางถิ่นพายัพและ
 ชิด้านแต่เคิมก็มีดังของได้ไปในกระทงใหญ่ให้เห็นเป็นพยานอยู่ ต่อมา
 การลอยกระทงมีดังของได้ไปด้วยเห็นจะจิดจางไป จึงกลายเป็นเรื่อง
 รื่นเริงดวย เพราะเป็นเวลาดำรงใจ อากาศก็ปลอดโปร่งหมดฝนแล้ว
 เจ้ากระทงจึงมีรูปเป็นนกเป็นเรือเป็นเรือเล่นไป แด้งมีเค้าเรียกชอว่า
 กระทงอยู่ ในการลอยกระทงของหลวงกลางเดือน ๑๑ และกลางเดือน
 ๑๒ เรียกว่าลอยพระประทับ ก็เป็นเรือลอยไฟมากกว่า แด้งมีเค้าว่า
 ลอยกระทงเรียกควไปดวย

ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธี ๑๒ เดือน ตอนทว่าดวยลอย
 พระประทับกล่าวว่า “การลอยพระประทับลอยกระทงนี้ เป็น
 นกชดฤกษ์ทรนเริงทอไปของชนทงปวง ไม่เฉพาะแต่การหลวง แต่จะ

นับว่าเป็นพระราชพิธีอย่างใดก็ได้ ด้วยไม่ได้มีพิธีสงฆ์พระพรหมณ์
 ฆนใดเกี่ยวข้องของเนื่องในการลอยพระประทับนั้น เว้นไว้แต่จะเข้าใจว่า
 ตรงกับคำที่ว่าลอยโคมลงน้ำเช่นที่กล่าวมาแล้ว แต่ควรนับว่าเป็น
 ราชประเพณี ซึ่งมีมาในแผ่นดินสยามแต่โบราณ ตั้งแต่พระนครยังอยู่
 ฝ่ายเหนือ” ต่อไปทรงอ้างถึงเรื่องนางนพมาศ ซึ่งมียศเป็นท้าวศรีจุฬာ
 ลักษณ์เป็นพระสนมเอก แต่ครั้งพระเจ้าอรรณมหาราชคือพระร่วง ซึ่ง
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินสยาม ตั้งแคว้นตั้งอยู่ ณ เมืองสุโขทัย ได้กล่าวไว้
 ในฤกษ์เดือนสิบสอง เป็นเวลาเสด็จลงประพาสดำเนินตามพระราชพิธีใน
 เวลากลางคืน พระอัครมเหสีและสนมฝ่ายในตามเสด็จในเรือพระที่นั่ง
 ทอดพระเนตรการนักษัตรฤกษ์ ซึ่งราษฎรเดินในแม่น้ำตามกำหนดมี
 เมื่อนางนพมาศได้เข้ามารับราชการ จึงได้คิดอ่านทำกระทงถวาย
 พระเจ้าแผ่นดิน เป็นรูปดอกบัวและรูปต่างๆ ให้ทรงลอยตามสายน้ำ
 ไหล และคิดคำขวัญร้องขนถวายเป็นให้พระเจ้าแผ่นดินทรงดำริจัดเรือ
 พระที่นั่งเทียบขนานกันให้ใหญ่กว้าง สำหรับพระสนมฝ่ายในจะได้ตาม
 เสด็จประพาสได้มาก ๆ ซินกว่าแต่ก่อน

ข้อความตามพระราชนิพนธ์ทศศมานี้ แสดงว่าการลอยกระทง
 เป็นนักษัตรฤกษ์รื่นเริงของคนทั่วไป ไม่ใช่เป็นพระราชพิธีอย่างไร และ
 ของหลวงเรียกว่าลอยพระประทับ แต่จะมีดอกไม้รูปเทียนด้วยหรือไม่
 ข้าพเจ้าไม่ทราบ คิดว่าไม่มี มักแต่ดวงประทับเพื่อความสว่างงามเท่า
 นั้น เรื่องได้เงินลงไปในกระทงก็เชื่อว่าไม่มี ในกฎมนเทียรบาลมักกล่าว
 ถึงพิธีของเป็เรียงลดชดลอยโคมลงน้ำ ลอยโคมในท่นจะปรับเข้ากับเรื่อง
 ลอยพระประทับได้หรือไม่ ไม่ทรงแน่พระทัย ในหนังสือนพมาศ
 กล่าวไว้ว่า วันเพ็ญเดือน ๑๒ เป็นนักษัตรฤกษ์ชุกโคมลอยโคม บรรดาชน

ต่างคนต่าง โคมชัก โคมแขวน โคมลอยแล้วเดินมหรสพกันสิ้นสามราตรี ในการนี้นางนพมาศทำโคมลอยเป็นรูปดอกบัว อุทิศสักการะพระพุทธรูปที่มณฑล โคมลอยรูปดอกบัวจึงปรากฏมาจนเท่าทุกวันนี้ (คือถึงวันที่แต่งเรื่องนางนพมาศ) แต่โคมลอยรูปดอกบัวนี้ราษฎรเปลี่ยนชื่อเรียกว่า ลอยกระทงทรงประทับ

ถ้าพิจารณาข้อความตามเรื่องของนางนพมาศข้างบนนี้ จะต้องเข้าใจว่าการลอยกระทง แต่เดิมเรียกว่าชักโคมลอยโคมมีมาก่อนสมัยนางนพมาศแล้ว รูปร่างโคมครั้งนั้นเป็นอย่างไรไม่ทราบ เป็นแต่นางนพมาศมาประดิษฐ์ใหม่ให้เป็นรูปดอกบัว และงานนี้เป็นหน้าที่ฤกษ์ของราษฎรทั่วไป และเดินมหรสพต่อเนื่องกันไปตั้ง ๓ คืน ทว่าเปลี่ยนจากลอยโคมมาเป็นลอยกระทง เพราะภายหลังไม่ทำเป็นโคม แต่ทำเป็นกระทงกระหนหรือ หรือว่าของเดิมเป็นกระทง นางนพมาศมาแปรเป็นดอกบัว ถ้าถือตามข้อความที่กล่าวถึงของเชลยกระทงมาหลังโคม แล้วเรื่องมเงินปลัดได้ไปในกระทงด้วย มชนเมื่อไร และได้ไปด้วยเพื่อประโยชน์อะไร ในเรื่องนพมาศกล่าวถึงที่ลอยโคมเพื่ออุทิศสักการะรอยพระพุทธรูปที่มณฑล ก็แม่น้ำมณฑลนั้นอยู่ในแคว้นทมิฬนาถของประเทศอินเดีย ในปัจจุบันเรียกว่าแม่น้ำพรหุตา จำได้เงาๆว่าเคยอ่านหนังสือเรื่องหนึ่งว่า พระพุทธรูปรอยนี้ พระยานาคอัญเชิญพระพุทธเจ้าทรงเหยียบประดิษฐานไว้บนหาดทรายแห่งแม่น้ำนั้น ดังที่ในเวลาดั้นเพ็ญเดือน ๑๒ เวลาหนึ่งนา พระยานาคจะขึ้นมานมัสการรอยพระพุทธรูปแล้วเดินนำส่งนกกระทามังดอบตามแม่น้ำมาบุญขาด กวาวเรืองนี้ไม่เคยพบในที่ใดในพระคัมภีร์ เห็นจะเป็นเรื่องปรมาปราชญ์แต่งขึ้นทีหลัง เพื่อยธิบายถึงต้นเหตุลอยกระทง

แต่เรื่องเงินปลัดได้ในกระทรวงไม่มีกล่าวเลย และก็ไม่เห็นเหตุว่าถ้าเป็น
เรื่องบูชาพระพุทธรูป ที่ได้เงินปลัดไปด้วยเพื่อประโยชน์ใด

ยังมีเรื่องคนเหตุสุดอวยกระทรวงเด้ออย่าง เป็นนิยายของชาวบ้านอยู่
เรื่องหนึ่ง ว่าครั้งตกดาบรพ กานเือกสองตัวผอมเมียทำรังอยู่บนต้นไม้
ในป่าหิมพานต์ โกลดฝังแม่น้ำ วันหนึ่งกานบินจากรังไปหากิน เผอิญ
หลงทางกลับรังไม่ได้ ก็บินกระเจิดกระเจิงสูญหายไป ฝ่ายนางกาซึ่ง
กำลังกกไข่อยู่ & ฟองที่ในรัง คอยกามัวไม่เห็นกลับมากกระวนกระวาย
ใจ จนอยู่มาวันหนึ่งเกิดพายุใหญ่ พัดรังกาพังกระจัดกระจาย ฟองไข่
ก็ตกลงไปในแม่น้ำ ส่วนแม่กาก็พลัดไปทางหนึ่ง ครั้นลมสงบกลับ
มารังไม่เห็นฟองไข่ก็เสียใจเป็นที่สุด ร้องไห้ร่ำฟองไข่จนขาดใจตาย
แล้วไปเกิดใหม่บนพรหมโลกชื่อท้าวพกาพรหม ส่วนฟองไข่ทั้ง ๕ ฟอง
ถูกลมพัดลอยไปในแม่น้ำแต่ไม่จม แล้วถูกคลื่นซัดขวางขึ้นไปบนตลิ่ง
แต่ไม่แตกเป็นอันตราย และไม่ได้อยู่ในที่เดียวกัน ต่างฟองต่างอยู่กัน
คนละแห่ง ครั้นแล้วฟองไข่ทั้ง ๕ นั้นผุดไปพิทักษ์รักษาไว้ กล่าวคือ
ฟองที่ ๑ แม่ไก่เขาไป ฟองที่ ๒ แม่นาคเขาไป ฟองที่ ๓ แม่เต่าเขาไป
ฟองที่ ๔ แม่โคเขาไป ฟองที่ ๕ แม่วาฬที่เขาไป ครั้นฟองไข่ทั้ง ๕
ถึงกำหนดฟักแตกออกก็ไม่เป็นลูกกา แต่ว่าเป็นมนุษย์ ครั้นเติบโต
ขึ้นแล้ว เห็นโทษในความเป็นชราवादและเห็นอันสิ่งดีแห่งบรรพชา
จึงตามมาตาเดียงไปบวชเป็นฤษีเจริญญาณสมบัติอยู่ในป่าหิมพานต์
วันหนึ่งฤษีทั้ง ๕ เผอิญไปพบปะกันจึงต่างถามนามวงศ์และมารดาของ
กันและกัน ต่างองค์บอกว่า ตนชื่อ ถูกคลื่นโร วงศ์ไก่ โภณาคนโน
วงศ์นาค กัดใส่ไป วงศ์เต่า โคตโม วงศ์โค เมเตโย วงศ์วาฬดีห
มารดาควอนไม่มี มีแต่มารดาเดียงเป็นไก่ นาค เต่า โคน และวาฬดีห

จึงพร้อมใจกันตั้งสัตย์อธิษฐานว่า ถ้าต่อไปจะได้ตรัสเป็นองค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ขอให้รอนไปถึงมารดา ด้วยแรงแห่งอธิษฐานรอนไปถึงท้าวพกาพรหม เสด็จลงมาจากพรหมโลก จำแดงองค์เป็นกาเผือกบินมาเกาะบนต้นไม้ ตรงหน้าฤษทง ๕ แล้วบอกเล่าเรื่องเดิมให้ฟัง และกล่าวต่อไปว่า ถ้าคิดถึงมารดาเมื่อวันเพ็ญเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ “ให้เอาดาบตีผมไม่เป็นคนกา บักรบเทียบขนาดอัยการทง โนแม่น้ำเกิด ทำอย่างนเรศวรคึดถึงมารดา” บอกเสร็จแล้วท้าวพกาพรหมก็ลากลับไป “ตั้งแค้นมาชาวเราทุกพวกนลอຍการทง เพื่อจะบชช่าวมหาพกาพรหมด้วย และเพื่อจะบชช่าวมหาพระบาทของพระ ซึ่งประคิษฐานอยุ่ท่งแม่น้ำยมนานด้วย สืบหนองกนมาจนถึงทุกวันนี้” (จากฉวีนิพนธ์รายเดือน เล่ม ๗)

ข้าพเจ้าไม่เคยการลอຍการทงของหหลวงอย่างใกล้ชิด เพราะเป็นคนภายนอก และครั้งโน้นยังเด็กอยู่ จำได้เงาๆว่าเคยเข้าไปดูที่ท้าวราชวรดิฐ ตอนหัวคากอนเวดาสด็จพระราชดำเนินออก เห็นมเหสีหนึ่งชื่ออะไรต่ออะไร อย่งเห่อแห่พระกฐินมีขนาดย่อมๆ เป็นอย่างเครื่องเล่น ทอดอัยริมท่าหาดายดำ มองออกไปทางกลางแม่น้ำคองเห็นโล่งๆ แต่มดขมุขมุข อดออกไปไกลเห็นเรือคะคัมๆ มีไฟแวมๆ เท่านั้น ได้ทราบภายหลังจากท่านผู้ว่า แม่นาคองนถดจากฝั่งออกไป เขากันไว้ลัดหน่งดำหรับเป็นททวงลอຍการทง ททวงนทายนามเรือท่นล้ามด้วยเชือกเส้นใหญ่แล่นตลอดตามยาวมาจัดกัน เทากบเป็นเขตกนต่านนอก และยังมีเรือตำรวจดาเด็กพายชนลองตรวจตรา เพื่อไม่ให้ใครล่องตามเข้าไปในบริเวณนั้น การลอຍการทงของหหลวงถ้าเป็นกลางเดือน ๑๑ ก็เป็นลอຍการทงเด็ก คือการทงชนิดเป็นรูปเรือ

ขนาดเด็ก ดังที่ข้าพเจ้าได้เห็น ถ้าเป็นกลางเดือน ๑๒ ก็เป็นดอยกระทง
 ใหญ่ ซึ่งทำเป็นกระทงขนาดใหญ่รูปต่าง ๆ ประดับประดาทั้งงาม
 เป็นกระทงของเจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่ต่างทำมาประกวดประชัน
 กัน กระทงดังกระทงมีขนาดใหญ่มาก ถึงกับบรรจุคนเดินดนตรีตะคร
 หรือจำอวดไว้ในนั้นได้หลาย ๆ คน ที่กล่าวนี้ไม่มีใครในสมัยนั้นมอ
 ทนเห็น เพราะเป็นเรื่องสมัยก่อน ต่อมาก็คงไม่ใคร่มีอีก เพราะเป็นการ
 หมดเปลืองมาก มาในรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนเป็นเอาเรือพระที่นั่งและเรือ
 อื่น ๆ ประดับด้วยฉัตรและไฟแทน เป็นต่างกระทงใหญ่ ครั้นแล้วเด็ก
 คงมแต่กระทงซึ่งเป็นรูปเรือขนาดเล็กเท่านั้น ข้าพเจ้าเคยไปเรือพาย
 ไปดูการลอยกระทงหลวงครั้งหนึ่ง แต่ก็ได้ดูแต่ห่าง ๆ นอกเขต เห็น
 ราษฎรไปเรือพายกันมากดำ พายวนเวียนกันไปมาอยู่ภายนอก ดังดำ
 ทมหม่นดำอกรอกรำท่าเพลงกันอย่างรำเรง ก็ควรแล้วที่จะรำเรง เพราะ
 วนนนั้นเป็นวนเพญ์ของฟ้าตามปรกศีลสว่างกระจ่างแจ้ง ท้องนากแจ้งไป
 ด้วยนา เรือกลไฟเรือยนต์กม่นอยหรือไม้ม พอที่จะรบกวนทำความ
 เดอตรอนให้แก่เรือพายดำเล็ก ๆ ได้ ส่วนการลอยกระทงของหลวง
 ที่โน้นม้อย่างไร ก็ได้แต่อ่านจากพระราชนิพนธ์พระราชพิธี ๑๒ เดือน
 ซึ่งผู้สนใจอาจหาเอามาได้ ในตอนที่ว่าด้วยการลอยพระประทีป
 ดังเกิดข้อความโน้นเป็นเรื่องดำรายพระราชหฤทัยของพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นต้นกต้นานของข้าราชการฝ่ายหน้าและ
 ฝ่ายในมากกว่าอื่น จึงเห็นได้ว่าการลอยกระทงของหลวงเป็นเรื่อง
 เล่นเล่นที่สืบเป็นประเพณีกันมา ไม่เกยวกับดทริชใด ๆ เรื่องลอย
 ไปบูชาพระพุทธรูปที่ฝั่งแม่น้ำนมนมทานที่ดงทนางนพมาศได้ไว้
 และเรื่องลอยกระทงเพื่อบูชาขมาโทษแม่คงคาตามคตที่เชือถอของชาว

บ้าน คงไม่มีในการดอยกระทงของหลวง เพราะไม่เห็นมีกล่าวไว้ว่า
อย่างไร

ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ การดอยกระทงมีมาแต่เมื่อไร ได้
มาจากชาติไหน และมีความมุ่งหมายอะไร ในประเด็นข้อแรก ตอบ
ได้ง่ายคือไม่ทราบ นอกจากว่าเป็นประเพณีสืบมาแต่โบราณ อย่าง
น้อยก็ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ดังที่ในหนังสืออพยพมาศกล่าวไว้
เห็นอนนชนไปไม่หนังสือเป็นหลักฐาน แม้เรื่องนางนพมาศเองก็เป็น
หนังสือแต่งใหม่ในรุ่นหลัง หากแต่เก็บข้อความของเก่ามาประมวลไว้
ให้ทราบเท่านั้น และยากที่จะรู้อายุของใหม่เพิ่มเติมลงไปด้วยก็มากนัก
ส่วนข้อที่ว่าการดอยกระทงได้มาจากชาติไหนและมีความมุ่งหมาย
อย่างไร ตามธรรมเนียมจะต้องนึกถึงอินเดียก่อน เพราะวัฒนธรรม
ส่วนใหญ่อย่างนี้เราได้มาจากอินเดียโดยมาก แต่ก่อนกล่าวถึง ควร
จะตั้งคำถามว่าทางภคินีและภคินีสถานแห่งประเทศไทย ตลอดจนชาติ
เพื่อนบ้านมีดอยกระทงกันบ้างไหม เขามักรู้ทำตรงกับของเราหรือไม่
แตกต่างกันไป แล้วเขาให้คนเหตุว่าอย่างไร เพราะฉะนั้นในตอน
ต่อไป จะกล่าวถึงการดอยกระทงภาคพายัพก่อน

การดอยกระทงทางภาคพายัพ

ข้าพเจ้าเคยสอบถามเพื่อนชาวพายัพหลายคน ได้ความรู้มาอย่าง
คร่าว ๆ เพราะผู้บอกก็บอกได้เท่าที่เห็น ที่ไม่เห็นและไม่รู้ก็บอกไม่ได้
เป็นธรรมดา เพราะผู้บอกเป็นคนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจความรู้เรื่องอย่างนี้
ก็ตอบอะไรไม่ได้มากนัก อย่างว่าแต่ชาวพายัพเลย ถึงชาวกรุงเทพฯ
เช่นเดียวกัน พอดีจะทราบเรื่องก็สอบถาม ต้องการเร็วด้วยกัน

๒๒ ๔
 ทงหน กจะคอบไตในทนต์ไตอยงไรเมอยงไมไดคอบคน จะบอไต
 กเทาทเห็นและรู เมอไมรูกคอบไมไต ในที่สุดเมอหมคบทัญญากบอ
 ขัดไปวาเนอฉณธรรมเกาของเราควรรักษาไว แตการทจจะรักษา
 ของเกาไตคใหม่กาทหนา กจะคองรูกความประดงคเดมทเขาคงเบ
 ประเพณชนไวดามความมุงหมายอะไร และเจริญคคตายเปไลน
 เปลงมาอยางไรเดยอกอน จังจะคตเปลี่ยนแปลงแกไขใหเขากันไคเหมาะเจาะ
 แกกาดมยและดงแวดดอม ถาของเดมมาอยางไรไคใหองยอยางน
 ๓๓
 นนเนนาทของพิพธภณทศถานเปเนรูกษาไว ไมไซทาน แตจจะ
 รูกษาไวไคกเพียงดงทเนอศฤ ดงทไมไซอศฤอยมมีเปไลนเปล
 มาเดอเบเนลาคบชงเราไมรูคว และการเปไลนเปลงนคอยเบเนคอยไป
 ไคไมทงตษณะเดมของคต เเนอยางควเราชงมเปไลนเปลงมา
 ๒๔
 แตเดกจนแกไคโดยรงเบเนเราอยนเนอง ไมไคกตายเปเนคนออื่นทไมไซ
 ๒๕
 เราไป เพราะฉเนนการรูกษาของเกาของโบราณ ถาเพียงรูกษาไว
 ๒๖
 ไมใหสญไปเรวกคองรูกษาอยงพิพธภณทโบราณคค ถาคองการ
 ๒๗
 จจะใหฉนหมชวคตอยคโตไป กจะคองรูกษาชนคทหมความเจริญคคตาย
 ๒๘
 ไปควตามกาดมย จังจะไมตายเปเนของโบราณคคไป

๒๙
 เมอเดือนธนวาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เปนชาวยพายพเชานาหึงดือ
 ๓๐
 โยนกชงเนนคยสารชางเหนอ ฉบบท ๖ ๒๒ ๓ ๓๒ ๓๒ ๓๒
 ๓๑
 พ.ศ. ๒๔๘๒ มาใหเดมหึง ไนคยสารทกดาวน มเรองพชดอย
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
 ๑๐๑
 ๑๐๒
 ๑๐๓
 ๑๐๔
 ๑๐๕
 ๑๐๖
 ๑๐๗
 ๑๐๘
 ๑๐๙
 ๑๑๐
 ๑๑๑
 ๑๑๒
 ๑๑๓
 ๑๑๔
 ๑๑๕
 ๑๑๖
 ๑๑๗
 ๑๑๘
 ๑๑๙
 ๑๒๐
 ๑๒๑
 ๑๒๒
 ๑๒๓
 ๑๒๔
 ๑๒๕
 ๑๒๖
 ๑๒๗
 ๑๒๘
 ๑๒๙
 ๑๓๐
 ๑๓๑
 ๑๓๒
 ๑๓๓
 ๑๓๔
 ๑๓๕
 ๑๓๖
 ๑๓๗
 ๑๓๘
 ๑๓๙
 ๑๔๐
 ๑๔๑
 ๑๔๒
 ๑๔๓
 ๑๔๔
 ๑๔๕
 ๑๔๖
 ๑๔๗
 ๑๔๘
 ๑๔๙
 ๑๕๐
 ๑๕๑
 ๑๕๒
 ๑๕๓
 ๑๕๔
 ๑๕๕
 ๑๕๖
 ๑๕๗
 ๑๕๘
 ๑๕๙
 ๑๖๐
 ๑๖๑
 ๑๖๒
 ๑๖๓
 ๑๖๔
 ๑๖๕
 ๑๖๖
 ๑๖๗
 ๑๖๘
 ๑๖๙
 ๑๗๐
 ๑๗๑
 ๑๗๒
 ๑๗๓
 ๑๗๔
 ๑๗๕
 ๑๗๖
 ๑๗๗
 ๑๗๘
 ๑๗๙
 ๑๘๐
 ๑๘๑
 ๑๘๒
 ๑๘๓
 ๑๘๔
 ๑๘๕
 ๑๘๖
 ๑๘๗
 ๑๘๘
 ๑๘๙
 ๑๙๐
 ๑๙๑
 ๑๙๒
 ๑๙๓
 ๑๙๔
 ๑๙๕
 ๑๙๖
 ๑๙๗
 ๑๙๘
 ๑๙๙
 ๒๐๐

เห็นอกตามทมกตาวไว้ในหนังสือเรื่องนี้ และมีของข้าพเจ้าเพิ่มเติมบาง
ตามทงข้าพเจ้าได้สอบถามมาจากคนอื่น ดังต่อไปนี้

การลดหย่อนกระทรงของภาคพายพเขาเริ่มพิชเป็น ๓ วัน ในวชน
๓๓ ค่าเป็นนวนจ่าย วชน ๑๕ ค่าเป็นนวนทำบุญ คือนำภคตาหารและ
เครื่องอุปโภคไปถวายพระสงฆ์ทวด ทางวัดจัดตกแต่งสถานที่ด้วย
ต้นกตด้วยต้นออยทางมะพร้าวและขิงทิว ส่วนวัดใหญ่ในละแวกหมู่บ้าน
จัดทำกระทรงใหญ่โดยมากทำเป็นรูปเรือตงไว้กลางลานวัด ภายใน
กระทรงบรรจุของกินชนิดเสียบงกรง มีข้าวสาร น้ำตาล เปนตน นอก
นั้น มีขี้ไฟ เทียนไข ผ้าหมกนหนาวและอื่น ๆ ดังของเหล่านี้ชาวบ้าน
นำมาถวายวัด และบรรจุลงในกระทรงเพื่อทำทานต่อไป

เมื่อถึงงานสำคัญ เดือนยเปง (คือเพ็ญเดือนยี่ ตรงกับกลาง
เดือน ๑๒ ของเรา เพราะของเขานับเดือนเร็วไม่กว่าเรา ๒ เดือน)
เมื่อชาวบ้านกลับจากทำบุญทวดแล้ว ก็นำของกินไปแจกกันตามเพอน
บ้าน มีขนมเทียนโดยมาก พวกเด็กผู้หญิงนำช่อดอกไม้ช่อเล็ก ๆ ไป
มอบให้ผู้ใหญ่แก่ทงนจนจำศีลลดหย่อนทวดตงแต่วชน ๑๕ ค่า ส่วนเด็ก ๆ
ผู้ชายทำกระทรงขนาดเล็กแข่งชนกัน และเตรียมประทัดเป็นคืบ ๆ สำหรับ
ไปจุดด้วย พอตกเย็นค่ำดงแล้ว นำผางประทัดหรือกระถางประทัด
ทำด้วยดินเผาแบบและขนาดเท่าถ้วยตะไลเล็ก ๆ แต่ปากผายคั่นกว่า
หยอดขมิถงปนนามมะพร้าวดงไป แล้วใส่ตายขวนเบนค่นสำหรับเบน
ใส่จุดนำไปสู่วัดต่าง ๆ เอาไปจุดที่หน้าพระประธานในโบสถ์มากดง
ด้วยกัน ในโบสถ์จึงคดสว่างได้ ส่วนผางประทัดที่เหลือนำไปจุดบูชา
ที่บานประตูคตงไว้ตามหิงตามชอกประตูหน้าตงและทงนภายในเรือน
ตามปรกติในคั่นนโคมไฟดงใหญ่ ๆ มักจะคืบเสียดัน เหลือไว้แต่
แสงดงประทัดในผางและอาศัยแสงเดือนเท่านั้น มีผู้เฒ่าให้ข้าพเจ้า

ฟังว่า ชาวบ้านถือว่าการจุดประทัดเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าไม่จุดยกษ
มันจะมาเอาตัวไป เรื่องจุดประทัดนี้เทียบได้กับทปอดของอินเดียซึ่ง
จะกล่าวต่อไป

นำในแม่บึงในวันเพ็ญเดือน ๑๒ หรือเดือนยี่เป็ง กาดังเจงเต็ม
เวดากดางคันทอากาคักปัดชดโปรงสว่างด้วยแสงเดือนในวันเพ็ญ เจ้า
ผู้ครองพร้อมด้วยบริวาร นำกระทงลอยประทัดเป็นปฐมฤกษ์ แล้ว
ราษฎรก็นำกระทงใหญ่ของวัดในตะแวงบ้านของตนแห่แหนกันส่ง
กัน นำไปลอยในแม่บึง พร้อมทั้งมีกระทงใบเล็ก ๆ ทำด้วยกาบ
มะพร้าวเป็นรูปต่าง ๆ เป็นส่วนตัวของชาวบ้านปล่อยลอยไปด้วย ได้
ทราบว่กระทงเล็ก ๆ เหล่านี้มักลอยย้อยได้ไปด้วย เสียงเอิกเกริกส่ง
กันไปทอทางท้องน้ำ กระทงเหล่านี้เมื่อลอยตามกระแสน้ำไหลพ้นเขต
ออกไปไกล จนถึงหมู่บ้านชนนอกไกลเวียงออกไป พวกที่ติดตาม
กระทงเป็นกระบวนแห่ไปทางเรือ ก็พายเรือทวนน้ำกลับมากด้วยความ
ว่าเรีงร้องรำทำเพลง กระทงลอยไปเรื่อย ๆ จนไกลดับตา ชาวบ้าน
แถบต่างทาง โนนที่อยากจนจะมาดักเก็บเอาสิ่งของเครื่องใช้ในกระทง
ไปใช้เป็นประโยชน์ของตน การลอยกระทงนี้ ว่าลอยไปเพื่อบูชาพระ
อุปคุต ซึ่งเบนพระที่ชาวพวนนับถือมาก และว่าบำเพ็ญบิกรรมคาถา
อยู่ในท้องทะเลลึก เห็นจะกล่าวถึงคอตทะเล นี้ตรงกับคติของพม่าดัง
จะกล่าวต่อไป การลอยกระทงนี้ชาวพวนเขาเด่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า
ถือเป็นลอยทุกข์โศกโรคภัยและบาปต่างๆ ให้ไปเสีย (คล้ายพิธีลอยแพ
ของภาคบักซ์ไต) ถ้าใครไปเก็บเอามาจะต้องเป็นผู้รับบาปเหล่านั้นไป
จึงไม่มีใครกล้าเก็บ นอกจากเด็กบรมชน มันไม่เข้าใจด้วยเห็นชอบ
มาพาดตเป็นเก็บเอามาทางนั้น

การลดยกระทงของภาคพายัพตามทกดาวณ ทผดคภกรุงเทพฯ
 คอ เขามทาบุญเดยงพระ มัจจุตผางประทป และม้กระทงใหญ่บรจุ
 ของกินของใช้เพื่อให้เป็นทานแก่คนยากคนจน และเขาทำกกลางเดือน ๑๒
 ด่วนกลางเดือน ๑๓ ไม่มักดาวถึง แล้วพวกผู้เฒ่าผู้แก่มัจจุค้ดด้วย
 จ้งเห็นได้ว่าไมใช้รนเวียงอย่างเดยงมพิททางค้าศ่นาคด้วย ส่วนการ
 ลดยกระทงของหลวงทกรุงเทพฯ มีทำเป็นกระทงกระจาดใหญ่แต่ใน
 กกลางเดือน ๑๒ ส่วนกลางเดือน ๑๓ ไม่ม้กระจาดใหญ่ อักอย่างหนึ่ง
 คำว่ากระทงเป็นคำของชาวไต ถ้าลดยกระทงของถิ่นพายัพมีมาแต่เดิม
 กคงมชอเวเรียกเบนอกอกอย่างหนึ่ง แตนเรียกว่าลดยกระทงเหมือนถิ่น
 คอ ใช้คำกระทงของชาวไต และได้ทราบวาทงดำปางก็เรียกไป
 อย่างหนึ่ง หาไตเรียกลดยกระทงไม คอเรียกวาดองด้เปา หรือ
 ดองด้เปา แล้ดงวาชอเหล่านมาทหลัง ชาวเจ้าจคเอาชอความเหล่าน
 ขนเป็นประเดิน เพื่อจะไดยกขนพจรรณาไนทหลัง คอไปจะกล่าวถึง
 ลดยกระทงภาคอีสาน

การลดยกระทงภาคอีสาน

การลดยกระทงภาคอีสาน ชาวเจ้าแควระหัดทไดยรับความเมตตา
 จากสมเด็จพระเถระองค์หนึ่งซึ่งเป็นชาวอีสาน และชาวเจ้ามีความ
 นับถือมากไนทางความรู้ความคิดและการปฏิบัติของท่าน ท่านเจ้า
 ให้ฟังวาคเคยเห็นการลดยกระทงทหนองคายไนกลางเดือน ๑๓ วาเขา
 เอาหยวกกด้วยทงคนมาตอกนมไมเดียบยาวดงหลายวา วางขนานกัน
 ดองแถว กวางห่างกันพอประมาณ แล้ปักเถ่าบนหยวกกด้วยเป็น
 ระยะเวลา บนปลายเถ่าด้วางเบนเรือหรือเบนรูปพระยานาค แล้วเอา

ชวรสุมนามหย่างจุดบนปลายไม้ข้าง ๆ เป็นระยะ ๆ หรือไม้ไผ่จุดด้วย
 ไม้คิ้วหยวกกุดด้วยเทากบเป็นท่อน วัดในตำบลหนึ่ง ๆ ก็ทำกระทงอย่าง
 กระทงหนึ่ง แล้วพากันตากไปไว้เหนอหน้าจอยุวมฝั่งทุ่งสองข้าง
 เวลาเย็นชาวบ้านทุ่งสองฝั่งแม่น้ำพากันลงเรือไปชุมนุมร้องรำทำเพลง
 กันอย่างสนุกสนาน พอได้เวลาในกลางคืน ก็จุดไม้กระทง เอาเชือก
 ดากตึงไปกลางน้ำ แล้วปล่อยให้ลอยไป ในกระทงมีอาหารเผื่อ
 ของไซ้ เมื่อเห็นลอยไปพ้นหมู่บ้านแล้วก็ดับ คนยากคนจนที่อยู่ทาง
 ปลายน้ำเก็บเอาของในกระทงไป สอดถามคนอื่นที่เคยอยู่ภาคอีสาน
 ในจังหวัดอุยุมแม่น้ำโขง ได้ความจากท่านผู้หนึ่ง ตรงกันกับที่ได้มา
 ข้างต้น และว่าในกระทงไม่ได้บรรจุอะไร คงมีแต่ดอกไม้รูปเทียน
 เท่านั้น และว่าเรียกการลอยกระทงนี้ว่า “ไหลเรือ” ส่วนการลอย
 เป็นต่างคนต่างลอยไม่ได้ลอยรวมกัน เมื่อลอยไปแล้วก็มักมีคนที่อยู่
 ทางใต้เก็บเอาไม้ที่จุดไปเสีย เหตุนี้กระทงที่จุดได้สว่างใส่องงามจึง
 ลอยอยู่ในน้ำไม่ได้นาน ดังที่ผดกับที่ได้มาข้างต้นเป็นแต่ส่วนปลัดขอย
 ซึ่งเปลี่ยนแปลงแก้ไขกันมาตามกาลสมัย คิดว่าที่กล่าวมาข้างต้นคง
 เป็นประเพณีเก่าที่ทาบกันมา ส่วนอย่างหลังเป็นสิ่งที่แก้ไขใหม่
 เสียแล้ว

ที่เล่ามานักไม่ผิดอะไรกับเรื่องลอยกระทงภาคพายัพ กระทงใหญ่
 ทางภาคพายัพตามที่ทราบมากทำขึ้นด้วยหยวกกุดด้วยท่านเองเดี่ยวจน
 ได้เรียนถามท่านว่า ถ้าตำบลที่อยู่ไกลแม่น้ำมดลยกระทงใหม่ ท่าน
 ตอบว่าเหมือนกัน ในกระทงนอกจากมีอาหารและสิ่งของบรรจุ
 ไปด้วย ยังมีรวงข้าวอ่อนผูกไว้ด้วย เขาไปวางไว้เฉย ๆ ยังกิ่งหนึ่ง
 เรื่องลอยกระทงนี้ เห็นจะไม่ได้ทำกันแพร่หลายนอกจากผู้ที่อยู่ริมน้ำ

โงง ท่านจึงได้บอกว่าเคยเห็นท่อนองคาย ถ้ามีอยู่ทั่วไปท่านคง
ไม่กล้าดูอย่างนั้น หนักปากไปไม่ได้ซักถามท่านในข้อนี้

ลดยกระทงทางบักษไต

ข้าพเจ้าได้สอบถามผู้จากบักษไตถึงเรื่องลดยกระทง ก็บอกว่า
ไม่มี มักแต่พรลดยแพ ซึ่งเมื่อเกิดความไข้ได้ทกชกนทวไป เขาก
จิตทำพรคเเอาหยวกกถวยมาคอบเนแพบรจเครองอาหารแล้วลดยไป
เป็นเรองจำพวกพชอาพารพนาศและเครองเดี่ยวกบาด เพราะณะน
จึงจะยกเรองนไปเลาต่างหากในเรองเดี่ยวกบาด ซึ่งเป็นจำพวกพชทใน
ภาษาของกฤษเรียกว่า Expulsion of Evils มีจิตทำกันอยู่มากชาติใน
สมัยโบราณ แต่อย่างไรก็ดี ภาคพายพอธิบายเรองลดยกระทงว่า
เป็นเรองลดยทกชโศกโรครกยและชปรัยจัญไรให้ไปเสีย กเขาเคาเรอง
ททาทางบักษไต แต่ทำไมทางพายพจึงทำกกลางเดือน ๑๒ เป็นพรชประจำ
ไม่ทำเป็นครงครววเมอมโรครกยไซเจบกนมากเหมือนทางบักษไต ถ้า
ความประดังคเคิมเป็นอยางเดียวกัน ก็จะต้องเข้าใจว่าเคิมจะทำเป็น
ครงครววก่อน เมอมโรครกยไซเจบกนบอยๆ ภายหลังจึงถลายมา
ทำเป็นพรชประจำปี และเอาเข้าดมทบกับเหตุอนนเนองคด้วยการลดย
กระทงกไต ข้าพเจ้าใช้ค้ำว่ากไต เพราะไม่สามารถจะหาหลักฐานได้
มากกว่าน จึงต้องสันนิษฐานเอาตามที่ตั้งแวดลอม โดยเปรียบกับ
ของทอนดู

ลดยกระทงเขมร

ข้าพเจ้าได้สอบถามการลดยกระทงของเขมร คงได้รับความมาแต่
ยอ ๆ ว่า ของเขมรกลางเดือน ๑๑ มีลดยกระทงของหลวง ราชฐรกม

ทำ กระจกนูนเป็นขนาดเล็กและมีอาหารบรรจุไปด้วย แต่ไม่มีเดือผ่า และของอย่างอื่น ส่วนกลางเดือน ๑๒ มีกระจกของหลอดทำเป็นกระจกใหญ่ ราษฎรไม่ทำ ในทันทีโดยกระจกต้องคราดเหมือนกับในกรุงเทพฯ แต่มีอาหารบรรจุไปในกระจกด้วย เขาบอกว่าเป็นเรื่องส่ง ส่วนบุญไปให้เปรต จะทำบุญส่งไปให้เปรตหรือให้เขานานคนยากคนจนก็เป็นทำบุญเหมือนกัน (ต.เรื่องเทศกาดสารท) ถ้าเขานนกระจก ทางภาคพายัพและอีสานทมีอาหารและเดือผ่าดังของบรรจุไปด้วย เดิมจะเป็นเรื่องส่งส่วนบุญไปให้เปรตให้ผลด้วยกรรมัง เทียบได้กับเรื่อง โดยกระจกในพิธีทรงกระเจาตของญวนและของจีน ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ดอຍกระจกพม่าและเรื่องพระอุปคุต

สอบถามเพื่อนชาวพม่า ก็ได้รับตอบว่าการดอຍกระจกของเขา เหมือนกัน และว่าเป็นเรื่องบูชาพระอุปคุตชยักกลางละติชทะเล นัก ตรงกับคคิของภาคพายัพ แต่ของเขามิได้ใส่อาหารหรือสิ่งของ อย่างไร เงินปลั๊กก็มิเห็นได้ลงไปในกระจก สอบถามมากไปกว่านี้ ผู้ตอบก็ตอบว่าไม่ทราบเพราะมิได้สนใจ แต่คงว่าการดอຍกระจกใน พม่าจะมิได้ทำเป็นการใหญ่เหมือนแต่ก่อน คงทำกันอยู่ในหมู่บ้าน เล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างในกรุงเทพฯ คนสมัยนั้นจึงมิใคร่รู้เรื่องและสนใจ เข้าทำนองที่ชาวตะวันตกคนหนึ่งอยู่ในพม่ามาแต่หนุ่มจนแก่ กล่าวไว้ในจดหมายซึ่งมีถึงข้าพเจ้าว่า พม่าเก่ากับพม่าใหม่ขาดตอนกันอย่าง รุนแรง นับวันแต่จะห่างจากกันและลึกมากเข้าทุกที มิมีสิ่งเชื่อมให้ ติดต่อกัน ผิดกับประเทศไทยที่เคราะห์ดีซึ่งยังมีสะพานคอยเชื่อมไว้ มิให้ขาดตอน แต่ข้าพเจ้าสงสัยว่าสะพานนี้จะถาวรไปได้อีกเพียงไร

เพราะง่อนแง่นเต็มที่ โดยเหตุที่วัฒนธรรมทางพายัพ มีวัฒนธรรม
 ของพม่าปนอยู่มาก จึงน่าจะเดาได้ว่าคงทำพขออย่างเดียวกัน & ทำไม่
 ชาวพม่าและชาวพายัพตลอดจนชาวอีสานจึงนับถือพระอุปคุต ได้ความ
 ว่าพระอุปคุตนั้นว่าเป็นองค์เดียวกับพระโมคคัลลิตตปริตต์สเถระ ซึ่งเป็น
 พระอรหันต์เป็นประธานในการยกสังคายนาครั้งที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศก
 มหาราช พระอุปคุตนั้นชาวพม่านับถือมาก อย่างเดียวกับทนต์ถอกัน
 ทางพายัพ ชาวพม่าไม่ว่ามีงานอะไรเป็นตอ้งนิมนต์มาเข้าพิธีด้วยเสมอ
 รูปอุปคุตของพม่าเป็นท่างขดสามหางายฝ่าเท้า มือซ้ายอุ้มบาตร มือ
 ขวาอยู่ในท่าเบ้าข้าว หลังรูปเจาะรูสำหรับบรรจุแผ่นทองจารึกคาถา
 ในโอองการเมตขอของเราถ้อยแห่งหนึ่งซึ่งอาจและบูชาพระอุปคุต
 ท่านผู้ใหญ่บอกแก่ข้าพเจ้าว่าพหัทธการบูชาพระอุปคุต ได้พบกล่าวอยู่
 บ่อยๆ คิดว่าพระอุปคุตนั้นได้แก่เราเรียกว่าพระบัวเข็ม มีต้นฐาน
 แกะด้วยไม้เป็นแท่งทึบ ที่โคนไม้มีสูงถ้ว ๑๐ เซนติเมตร ทำเป็นมาร
 วิชัย นั่งบนฐานดอกบัว พลิกขนแฉ่วใต้ฐานมรยอกว่าลึกเข้าไป บน
 เป็นรูปสัตว์นาไฉนปลาเป็นต้นแต่ตั้งวางนา บนพระเศียรทำเป็นจุกมขอ
 ดุจรูปนารผดณะนั้น เป็นแหวนที่โหดทั้งสองข้าง มีรอยฝังหมุดไป
 ษณมา (อนนเองที่โตขอาเขม) ที่เหมือนหนึ่งจะประจู่อะไรไว้ในน
 เห็นจะมีรอยฝังหมุดฝังนอกจากแห่งที่วางนออก แต่จำไม่ได้ เราใช้บูชาใน
 การพิธีขอฝนหรือพหขมงคลอะไรก็จำไม่ได้แม่น อันเป็นพหัทธการนา
 นยอว่าเป็นพระมาแต่เมืองมอญ ตามที่ท่านผู้ใหญ่มีเมตตาเจามาน ก
 ไม่สู้ตรงกับอุปคุตพม่าอยู่บ้าง ถ้าดูไคทางภาคพายัพทราบ มีเมตตา
 เขียนเรื่องพระอุปคุตมาเผยแพร่บ้างจะเป็นประโยชน์แก่ความรูเรื่องเก่า
 พระบัวเข็มมีอยู่ในหอพระคันธารราษฎร์ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ในหนังสือฝรั่งเล่มหนึ่ง (Keneth E. Wells' Thai Buddhism, its rites and activities, p. 105) กล่าวว่า ต้นเหตุเรื่องลอยกระทงของชาวบ้านเรื่องหนึ่งว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอองค์หนึ่งทรงสร้างพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ แต่ถูกพระยามารคุกคามจะทำลายพระเจดีย์เหล่านั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอองค์หนึ่งจึงทรงขอรับพระอุปโคตพระยานาคให้ช่วยจับพระยามารด้วยพระอุปโคตจึงจัดการปราบพระยามารเป็นผลสำเร็จ แทนนมาราชภูริจึงทำพราหมณ์ลอยกระทงเพื่อขอบคุณพระยานาคสืบมาทุกปี เรื่องนี้เห็นได้ว่าเขาเรื่องพระอุปโคตไปเป็นพระยานาคให้สมกับที่อยู่กลางสระคือทะเลอีกเรื่องหนึ่งว่าที่ลอยกระทง เพื่อถ่ายโทษบาปที่เด่นเรือไปเหนือพระพุทธรูปหรือพระพุทธรูป ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่หาดทรายในแม่น้ำน่านเป็นเครื่องเตือนมาจากเรื่องพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปเจ้าทรงเหยียบไว้ที่หาดทรายแม่น้ำน่านตามคำของพระยานาค เล่ากันไปกันมาเรื่องกบป็นกบอย่างนี้ ในหนังสือ The Burma ซึ่ง "Shway Yoe" เป็นผู้แต่งกล่าวไว้แห่งหนึ่งว่า เมื่อออกพรรษาแล้ว ประชาชนชาวพม่าตามหมู่บ้านต่าง ๆ จึงทำแพด้วยไม้ไผ่หรือหยวกกด้วยขนาดเล็ก ๆ แล้ววางจานดินขนาดเล็กอย่างเดียวกับดวงประทีปของภาคพายัพ มานานและได้เป็นจำนวนมากใบ ลงในแพแล้วจุดไฟปล่อยให้ลอยไปในแม่น้ำเวดากกลางคืน ดูแต่ไกลจะเห็นดวงไฟวับ ๆ แวม ๆ ในแม่น้ำเป็นพดกันไปเป็นระยะ ๆ เขาเรียกว่า การลอยแพนาหรือแพไฟ ว่าจุดบูชาพระอรหันต์อุปโคต ซึ่งจำศีลอยู่ในปราสาทโถงกันแม่น้ำ พระอุปโคตนั้นเดิมเมื่อชาติก่อนด้วยความสันทัดกลเอาผ่านทางของคนอาบนาไป เมื่อมาเกิดใหม่ เพราะบาปที่ทำไว้ใน จึงต้องใช้กรรมไปอยู่ใต้นาจนกว่าพระศรีอารยจะมาตรัสจึงจะเข้านพพานได้ รูปพระอุปโคตนั้นมีกัสร้าง

เป็นนึ่งอยู่ในโถหะปราคาหรือหนึ่งอยู่บนคอกไม่กำลังฉนอาหารจากบาตร
 ดางทกตั้งวางเป็นรูปแห่งหน้าคพา เพราะต้องการหาทซึ่งไม่อาจดด้วย
 ซากศพอนจะหาไม่ได้ในโถกน ทางภาคอีสานว่าพระอุปคุตเนรมิตคค
 อยูกดางมหาสมุทร (ประเพณีโบราณอีสาน ของพระมหาปรีชา
 ปริญาโน หน้า ๗๗)

×ในการเล่าเรื่องดอยกระทงนี้ ยังขาดแต่เรื่องดอยกระทงของ
 มอญและของลังกา จะมีด้วยหรือเปล่าก็ไม่ทราบ ไม่มีโอกาสจะสอบ
 ถามได้ แม้แต่เรื่องดอยกระทงของเขมรและของพม่า ก็ได้มาอย่าง
 กระต่อนกระแท่นเต็มที ไม่พอแก่ที่จะพิจารณาเรื่องได้หมดจด แต่จะ
 รอย่จนกว่าจะได้ข้อความตามที่ต้องการจากผู้จริง ๆ ก็จะได้ยังไม่
 เขียนเรื่องนี้ จึงได้เขียนเรื่องเท่าที่มีอยู่ อาจมบกพร่องด้วยประการ
 หนึ่ง เมื่อได้ข้อความมาใหม่เป็นการเพิ่มเติม จึงจะแก้ความเห็นใหม่
 ไม่ใช่ว่าเรื่องทกต่างมานักต้องเต็มไป

ดอยกระทงจีน

ข้าพเจ้าเคยถามผู้ชาวจีนคนหนึ่งซึ่งมาหาข้าพเจ้าถึงเรื่อง
 ดอยกระทงเขาตอบว่า ถ้ามถึงเหตุผลที่ดอยกระทง เขาอ้างเรื่อง
 ชุนนางคนหนึ่ง ในสมัยเฉียดก๊ก เมื่อ ๒,๐๐๐ ปีกว่ามาแล้ว เป็นชุนนาง
 ชื่อตั้งยี้ แต่แนะนำอะไรเจ้านายของตนก็ไม่ฟัง เสียใจจึงไปโจนหน้าตาย
 ราษฎรมีความรักใคร่ชุนนางคนนั้นมาก เมื่อถึงปีในวันตายของชุนนาง
 คนนั้น จึงทำกระทงใส่อาหารลอยไปเพื่อเซ่นวิญญาณ จึงเป็นประเพณี
 ตั้งมา เมื่อข้าพเจ้าบอกว่า เรื่องคนเหตุนั้นอย่างนั้นอย่างชุนนาง

กอบนคตคนมา ต้องการเรื่องที่เป็นเหตุผลมากกว่า เขาบอกว่า
เห็นจะเอนงมาแต่เหตุคงนี้ คือประเทศจีนทางตอนเหนือในหนานา
นาทวมเต็มอ ด่างมีไหลแรงทวมทจนหนไม่พจนถึงกบมคนจมนาคาย
นับจำนวนเป็นแสนๆ และที่หาศพไม่ได้มาก ราชูวจริงจัดกระทงได้
อาหารลอยนาไป เพื่อเซ่นไหว้ผนาเหต่านนเบนนงานประจำป ตามที่เขา
อธิบายอย่างนคมเหตุผลฟังได้ ตรงกันกับในหนังสือเดิมหนังสือฝรั่ง
แต่งไว้ (The Moon Year by J. Bredon and I. Mitroplanow) ว่า
กระทงนเขาทำด้วยกระทงเรียกว่ โคมบัว (lotus flower lamp) มี
เด็กไห้โคมไป และร้องว่า “โคมบัวๆ วันนเราจุตเทียน พรุ่งเจ้า
จะไปแล้ว” เมอถึงผนากจุตเทียนไห้ลอยไป เพื่อเซ่นวิญญาณคน
ทจมนาคาย ทำไมจตองจุตเทียนและลอยในเวดากดางคิน เขาอธิบาย
ว่าหนทางไปเมอผนหมคนก จตองจุตเทียนใหม่แสงสว่างนำทางเพื่อ
ไห้กลับไปได้สะดวก ส่วนที่ลอยในเวดากดางคิน ข้าพเจ้าคิดว่
ต้องการความขรมขมกขมวไห้เห็นขลัง เพราะเกยวกับเรื่องผๆ ดังๆ
กตองเป็นเวดากดางคิน เพราะเวดากดางวันผไม่ชอบปรากฏตัวไห้เห็น
ชอบไห้เห็นกัแต่เวดากดางคิน

ตามข้อความข้างบนนกระทงเขาทำเป็นรูปดอกบัว ตรงกับทาง
นพมาศคิตประคิษฐ์ทำขน และในภาษาจีนเรียกว่ปด้อยโคมหน้า (บั้ง
คิยเตง) ก็มาตรงกับที่โบราณของเราเรียกว่ลอยโคม และได้ทราบ
จากเพื่อนจีนชาวไห้ไห้ดำคนหนบอกว่ที่เกาะไห้ไห้ดำมีลดยกระทง
เหมือนกัน แต่เขาใช้โคมบัวเป็นกระทง เพราะโคมเป็นของหายาก
และทำกันไนกดางเดือน ๗ ของจีน คือกดางเดือน ๗ ของเรา ได้ความ
ว่ทางญวนกมพชลอยกระทงไนเดือนนเช่นเดยวกัน เมอมการเซ่นศพ

จันมกการดอยกระทงด้วย เมื่อทางเทศกาลกระทงจากมดอยกระทง
 เต็มอ เวลาค่ำกาดกั้นแจของจันกลางเดือน ๑๑ กิมแห่กระทงไปดอยนา
 ในพรกตักของญวน มพรดอยกระทงและทงกระทงในวันรุ่งขึ้น ก่อน
 จะทำพรดอยกระทง มีการบูชาพระรัตนตรัยและอัญเชิญเทพยดาและ
 เจ้าแม่มาเป็นสักขีพยาน แล้วเชิญวิญญาณภคินีต่าง ๆ ๓๖ จำพวก ทง
 บนบกในน้ำและอากาศ ให้มารับเครื่องไทยธรรมของเจ้าภาพ เพื่อ
 อุทิศให้เปิดชนและเพื่อความดีของลูกหลาน กระทงนั้นตามปกติเป็น
 กระทงใบตอง แต่ต่างที่ใช้ภาชนะโลหะอย่างขัน ปากขันทำเป็น
 กัดบัว ในหนึ่งบรรจุหมากและเงิน จำนวนกระทงมีอย่างน้อย ๓๖
 กระทง (ได้มาจากพระภิกษุญวนองค์หนึ่งเมตตาอธิบายให้ทราบ)
 รวมความว่าการดอยกระทงของจันเป็นเรื่องเช่นวิญญาณคนทกหน้าตาย
 ทงนั้น ไม่มีเดิ่นต้นก้อย่างไร คิดว่ากระทงใหญ่ซึ่งทำเป็นรูปเรือบรรจุ
 อาหารและของใช้ไปในหนึ่ง ดังของถนพ่ายพและอ้อสาน มีเคาฉาเป็น
 เรื่องเช่นวิญญาณอย่างจัน แต่เปลี่ยนเป็นคิดว่าดอยทงก็โคกโรคภัย
 และความอปริยัจฉัยไรให้หมดไป ดังได้กล่าวมาแล้ว และเป็นให้ท่าน
 คนยากคนจนไปในตัว กระทงของหลอดที่ทำเป็นกระทงใหญ่ ข้าพเจ้า
 เข้าใจว่าเดิมเห็นจะบรรจุอาหารและสิ่งของด้วยแล้วถวายพระเพื่ออุทิศ
 กุศลส่งไปให้ มารายหลังคงเป็นกระทงเปล่าๆ แต่แต่งให้งดงามเพื่อ
 ประกอดประชันดูเล่นงามๆ เท่านั้น

ดอยกระทงอินเดีย

ข้าพเจ้าสอบถามชาวอินเดียภาคใต้คนหนึ่ง (พราหมณ์ ป.ส.
 คำศัพท์) ถึงเรื่องดอยกระทง เขาขแจ้งว่า การดอยกระทงเรียกว่า

เปิดเนอญามาเปร แปลว่าวันที่ ๑๘ เดือนที่ ๑๓ ทำไมจึงตั้งชื่ออย่างนั้น
 เขาก็ไม่ทราบ ในบันทึกดาวอนนาชนมาก ตอนเย็นชาวบ้านจัดหาอาหาร
 พากันไปเลี้ยงที่ริมฝั่งซึ่งมีนาชนเจงมิง กินเลี้ยงเสร็จแล้ว เขากลับถอย
 มาทำเป็นเรือเล็กๆ เขาตะคนดินขนาดเด็ก ๆ อย่างผางประทังของชาว
 ภาคพายัพได้นามนจุดไฟดวงในเรือนนี้ หรือถ้าไม่ใช่ตะคนถ้ำมเทียน
 จะใช้เทียนก็ได้ แล้วถอยเรือกลับไปด้วยไปตามกระแสน้ำ เรือกลับถอย
 นน ทำแต่เป็นสังเขปเท่านั้น ไม่ได้ทำคืบค่องอะไร และการถอยกระทง
 ก็เป็นเพียงทำตามประเพณีเท่านั้น ไม่มีความหมายในทางศาสนา
 อย่างไร เขาออกความเห็นว่าการถอยกระทงเห็นจะเป็นการบูชาชอบ
 คุณแม่คงคา ที่ให้มาสำหรับเพาะปลูกได้บริบูรณ์ ตามที่เขาเชื่อกัน
 แต่ตั้งว่าการถอยกระทงเป็นเรื่องทำตามประเพณีสืบกันมาเท่านั้น ต้น
 เหตุเดิมสูญเสียแล้ว จึงไม่มีความหมายในลัทธิศาสนาที่เขาบถ
 ดางแห่งใดถอยไปบูชาพระลักษมี เรียกว่าพิธีโภชการ บางกวางบูชา
 พระพรคาเทวมเหศวรีพระศิวะ

สอบถามเรื่องถอยกระทงทางภาคเหนือของอินเดียก็ในอน
 มัชฌิมประเทศ ได้ความตามที่ “เรื่องอุไร” มีแก๊ใจจัดตั้งมาให้
 ดังนี้

“เรื่องพิธีถอยกระทง อินเดียมีแน่ กระทงนั้นภาษาฮินดีเรียก
 โดนา (โถนา) ภาษาสันสกฤตเรียกว่า ปฐู ดับเรื่องไม่ได้ เพราะ
 มีมาตั้งแต่ (เขาใช้คำว่า) times immemorial เขาอธิบายได้แต่เพียงว่า
 ทำด้วยใบไม้ จะสดหรือแห้งก็ได้ เวลาจะถอยก็ช้อนด้วยมือทองต้อง
 ปล่อยให้ส่วนปลายมือเปิด ส่วนกลางเป็นโพรงลงไป ความจริงจะถอย
 ดอกไม้ลงในแม่คงคาหรือบูชาแม่คงคา (เขาเรียกว่าคงคาบูชา) เขาก็

ต้องทำม้ออย่างน ณะนกระทงเซากทำแทนรูปม่อนนเอง เพราะเป็น
 ของง่ายที่จะใช้สำหรับได้ดอกลไม้บชา แต่แรกก็คิดว่าเขาบชาแม่พระ
 คงคาศอย่างเดยว เพราะเห็นตามหัวเมืองตาง ๆ ทอขรมแม่นาคงคาศ เช่น
 หริทวารฤษเกศ เขาทำกันตอนเย็นแะตอนค้ำ ไปจับกลุ่มกันริมฝั่งน้ำ
 ร้องเพลงบชาแะวงกลดอยกระทงไป แต่บันทึก (ในท่นหมายถึงบันทึก
 วัฒนธรรม ค้ำศตราจารย์ใหม่หาวิทยาลัยพาราณส์) อธิบายว่า เขาบชา
 พระเป็นเจ้า (ใช้ค้ำว่า favourite deities) ทัว ๆ ไป ในกรณีบชาพระ
 เป็นเจ้าน เขาได้เพียงดอกลไม้ ขนมหวาน ๆ เทียนจุด หรือถอยดิน
 เล็ก ๆ ได้ได้ให้ญาปดองจคอย่างงานทปดล ๓ อย่างนเท่านั้นเอง อาจจะมี
 ม้แถมหย้าค้ำบ้างก็ได้ เรื่องได้ส่ตางค้หรือเงินทองลงไปด้วยไม่เคยมี
 (ถ้าเป็นการบชาในพิธีศรราช เขาได้ข้าวสุกปั้นเป็นก้อนกลม ๆ (ข้าว
 บิณฑ) ผสมกับน้ำตาลหรือน้ำตาล ข้าวบารเดย (ข้าวผสมทุทโคตม
 น้ำมันเนย ดอกลไม้แะหย้าค้ำ ก้างาดด้วย) ไม่ม้ถูกใช้สำหรับดอยกระทง
 จะทำเมื่อไรก็ได้ โดยมากนิยมเวดาศ้ำกับเวดาศ้ำเย็นค้อกับค้ำ ใน
 ท้องถนทอยค้อน ก้มการบชาศั้นน ค้อเอา ๓ ดั่งดั่งกล่าวแะแล้ว ได้
 กระทงออกไปวางไว้เดย ๆ”

ตามข้อความข้างบนนแสดงว่าการดอยกระทงของอินเดย เป็น
 เรื่องทมมาแต่ค้ำบรพ จนนไม่ทราบเหตุทมาแะแล้ว จึงเป็นเพียงท้ำ
 ดับกันมาเป็นประเพณีนิยม แต่แะรูปให้เป็นเรื่องบชาศพระเป็นเจ้าหรือ
 เทวดาทคณบถเท่านั้น เช่นบชาศพระลักษมเทว (พิชโภชากร)
 หรือพระทศคาศเทวเป็นต้น ดั่งของทบรพไปนกระทง จึงมีแต่ประทบ
 แะดอกลไม้บชามากกว่าดั่งอน ยังเหลือค้ำให้เห็นว่าเดิมคั่งได้ของ
 ก็นไปด้วยกทมขนมหวานได้ไปด้วย แะการดอยก้ไม่มีกำหนดเป็น

ที่พูดอย่างไร ยิ่งกว่านั้นถ้าอยู่คนเดียวก็เอากระทงไปวางไว้เฉยๆ ที่บน
ที่นี้เท่านั้น

เมื่อได้รวบรวมเรื่องลอยกระทงชาติต่าง ๆ เท่าที่เสาะหาเอามาได้
ดังนี้ ก็พอจะตั้งนิมิตฐานได้ว่าการลอยกระทงของเรา คงไม่ได้มาจาก
อินเดียโดยตรงทั้งหมด ต้นเหตุที่ลอยอาจมีมูลฐานเป็นไปได้นั้น

การลอยกระทงจะเป็นคติของชนชาติที่ประกอบกตัญญูซึ่งยอม
อาศัยมาเป็นสำคัญ เมื่อพระพุทธบริษัทของงามดี และเป็นเวลา
น่าแจ่ม ก็ทำกระทงลอยไปตามกระแสน้ำไหล เพื่อขอขมาแม่คงคา
หรือเทพเจ้าที่ประทานน้ำมาให้อุดมสมบูรณ์ เหตุนี้จึงได้ลอยกระทง
ในฤดูแล้งมาก เสร็จแล้วก็นำดอกไม้ธูปเทียนด้วยศรัทธาใจ เทกับ
ส้มโอบนกระทงที่กระทำ ว่าได้ล่องลอยมาจนเห็นผลแล้ว เป็นอย่าง
งานส้มโอบนกระทงที่ชาวบ้านของเราบอกว่ายลอยกระทงเป็นเรื่อง
ขอขมาตาโทษแม่คงคา ก็มาเคามาในทำนองนี้ ชาติต่าง ๆ แต่
ดึกดำบรรพ์นั้น ตามทางคัมภีร์ของนักปราชญ์มานุษยวิทยาถือว่า
มนุษย์ยอมแสดงความยินดีปรีดาที่พระพุทธบริษัทของงามดี
ไว้ได้ผลแล้ว เป็นอันว่าพ้นความอดตายมาได้ก็กับหนึ่ง จึงนำเอา
พืชผลที่เก็บเกี่ยวได้เป็นครั้งแรก ซึ่งเรียกเป็นคำเฉพาะในภาษาอังกฤษ
ว่า First fruit เราเรียกว่าผลไม้แรกไต่หรือหวัด นำไปบูชาต่าง
เทวดาหรือพระเป็นเจ้าที่ตนนับถือ และเชื่อกันว่าเป็นผู้บันดาลให้การ
เพาะปลูกของตนเป็นผล เป็นกิจขอขมาวิญญูคุณท่าน แล้วยังมีการ
เช่นล่องลอยบวรพระที่ล่องมาแล้ว ตลอดจนถึงสิ่งอื่น ๆ ที่อดหยาก
เสร็จแล้วก็นำส้มโอบนกระทงเพียงนี้ ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญแล้ว
ความหวัดก็อดหยากเรื่องเพาะปลูกพระพุทธบริษัทของงามดี ว่าจะไม่ได้อีก

ผิดและอดตายค่อยหมดไป แต่ก็ยังทำการเช่นสัตว์รกกันเป็นประเพณี
 สืบต่อมา เป็นแต่แก่เรื่องให้เขาจับคดีทศาคำนาคทนต์บดอ เช่นม
 การทำบุญสุนทานเป็นต้น ในที่สุดก็คงเหลือเป็นส่วนน้อยใหญ่แต่การเดิน
 ดนุกรรมเวรกัน เหตุนี้การลดยกกระทงจึงมีอยู่ในชาติต่าง ๆ ทั่วไป
 และเป็นความรู้สึกทางจิตวิทยา ที่มนุษย์โดยธรรมดาชอบเอาอะไรทิ้ง
 ไปในนาเพื่อให้มันลดยไป คดีก็เห็น ถ้าใดอะไรมา เห็นมันอายุใกล้
 ก้มกเอาตั้งหนหยอนลงมาให้ลดยไป

ที่ชาวอินเดียในสมัยประเทศอธิบายว่าการลดยกกระทง เป็นเรื่อง
 บขาทวดตาคทนต์บดอไม่จากตอคงคั่นนอนลงไป ก็เป็นเรื่องที่แปรเปลี่ยน
 เขาจับคดีทศาคำนาค ทแต่ก็เป็นเรื่องเช่นบขาทวดตาคทนต์บดอ เดิม ซึ่ง
 เขาใจว่าเป็นผู้ให้ความอดมดมมบรรณแก่ตนและครอบครัว ทบอกล่าว
 เป็นพรทำเป็นประเพณีสืบมาแต่โบราณนานใกล้ จนไม่ทราบได้ว่า
 มชนเมื่อไร ก็แสดงว่าการลดยกกระทงเป็นของเก่าแก่จนไม่รัตนเหตุ
 เดียวแล้ว ททำไม่มีการหนดฤกษ์กาลเป็นเรื่องที่เลือนมา และทเอากะทง
 ไปวางไว้บนบกก็ได้ ก็ตรงกับทางภาคอีสานซึ่งกล่าวมาแล้ว ทภาค
 อีสานมีรวงข้าวอ่อนผูกไปด้วย ก็แสดงว่าเป็นเรื่อง "ผลเมื่อแรกได้"
 การลดยกกระทงของชาวอินเดียภาคใต้ เป็นแต่ลดยไปเฉย ๆ ในฤกษ์กาล
 หนานา ก็เป็นเรื่องเลือนมาใกล้แล้ว จนไม่อะไรเหลือเป็นเค้าของ
 เดิมอยู่

ลดยกกระทงของเราในหมู่ราษฎรที่มเงินปลัดก็ได้ไปด้วย ก็เห็น
 จะเป็นเรื่องเช่นตาดทวดตาคทนต์บดอ เดิมเห็นจะใช่เบยช้อย่างที่เรียกว่าเบยบน
 เหลือเป็นเค้าย ก็อนนชนไปเห็นจะมีอาหารและข้าวของใส่ลงไปใน
 กระทงด้วย อย่างที่ภาคพายัพและภาคอีสานยังทำกัน หากของเราเป็น

กระทงขนาดเล็ก ไม่ใช่เป็นกระทงขนาดใหญ่ จึงได้เปลี่ยนเป็นได้เงิน
ปลัดแทน ส่วนกระทงใหญ่มีแต่ของหลวง แต่ก็ไม่ปรากฏว่าได้อะไร
และก็ได้เด็กไปนานแล้ว ชาวบ้านอำเภอศรีดิษฐ์ขนาดนี้ จังหวัดสุโขทัย
ซึ่งส่วนมากเป็นพวกลาวพวน มีอาหารคาวหวานและผลไม้ต่าง ๆ
ทำรวมกันทั้งหมดบ้าน บรรจุงดในแพหยวกแล้วปล่อยให้ลอยไปในวันเพ็ญ
เดือน ๑๒ นอกนั้นก็ในแพยังมีขบเทียนและสัตว์ต่าง ๆ แล้วแต่จะไล่ไป นั้นเห็น
จะเพิ่มเติมที่หลัง

ขอแปลออกอย่างหนึ่งก็คือ ในกฎมนเฑียรบาลมีคำว่าลอยโคม
เรียกเป็นอย่างเดียวกับของจีน แต่การลอยกระทงของจีนเป็นเรื่องเช่น
บูชาฝน จึงเห็นวาทะทางภาคอีสานและภาคพายัพ บรรจุงอาหาร
และสิ่งของไปลอย ก็เป็นเรื่องเช่นเช่นเดียวกัน หากแต่เปลี่ยนเป็นเรื่อง
ลอยโคมก็ใช้เจ็บและให้ทานคนยากคนจนไปเท่านั้น ส่วนที่ภาคพายัพ
มีจุดมุ่งประสงค์เห็นจะเทียบกันได้กับพิธีทำบุญจุดประทัดของชาวไทย
ภาคอีสาน แต่เขาทำในกลางเดือน ๑๑ เมื่อออกพรรษา คือเอาโคม
ทำด้วยเปลือกกล้วยไม้ เช่นเปลือกกล้วยไม้ กากกล้วยไม้ ลูกผักเหลียง ลูกส้มโอ
ใส่น้ำมัน และจุดแขวนไว้ตามกิ่งต้นไม้ที่ในวัด แล้วนำขบเทียนไปจุด
ถวายพระในร้านประทัดซึ่งปลัดสร้างขึ้นเฉพาะ และฟังเทศน์บอก
อานิสงค์ในการจุดประทัดโคมไฟ การจุดประทัดนี้ทางอินเดียก็มี
เรียกว่าประทัดพลุดหรือทวด ซึ่งเขาให้ตนเทศน์อยู่มากเรื่อง เรื่องหนึ่ง
ที่ข้าพเจ้าจำได้คือประชาชนจุดไฟเพื่อแสดงความยินดีต้อนรับพระราม
ที่เสด็จจากเมืองลงกา และกตัญญูมากรงขอโยธยาในวันนั้น นเป็นเรื่อง
อธิบายขอไปที เมื่ออธิบายอย่างอื่นไม่ได้แล้ว เป็นจำพวกอธิบายอย่าง
ปริศนาธรรม ในหนังสือ Hindu Fasts and Feasts ของ A.O. Muderji

กล่าวไว้ในตอนเทศกาลทอดหรือทปมาดกา ความเรื่องที่เป็นคนเหตุ
 จุดประทับใจหลายเรื่อง แต่ว่าเหตุที่แท้จริงอาจเกี่ยวกับกรบชาณบิยา
 ตายาย เป็นจำพวกทำพิธีคร่าหรือที่คิดผด่งไปให้ ดึงน เรืองกมา
 เขาเคากบดอยกระทงในดางลักษณะ เหตุนี้เรื่องดอยกระทงของเรา
 เห็นจะเป็นคตทมนานมนานจนดมเหตุเดิมททำเดยแสด อาจเป็นเรื่อง
 เช่นบูชาในเทศกาลฤดูสารท เมื่อ “ผลหวัหรือเมื่อแรกไต้” เพื่อ
 ขอคุณผีต่างเทวดาและเดยงผี บิ ยา ตายาย อย่างพิธีปลดอยตายาย
 ของเขมรในเทศกาลสารท ซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ดลอดจนให้ทาน
 ผไม่มีญาติ เช่นพิธีตั้งเปรตขิงเปรตของชาวบักษไต พิธีงานบุญข้าว
 ประดับดินสำหรับอุทิศแก่ บิ ยา ตายาย ในเดือน ๘ และงานบุญ
 ข้าวสากในกลางเดือน ๑๒ ของภาคอีสาน และพิธี “ดาร์ทกลางเดือน
 ๗ ของจีน (ชดงวยบว)” นออย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งดอยกระทง
 เป็นการขอคุณเทพแห่งนาหรือแม่คงคาของชนชาติทอยรมนา และ
 ประกอบกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ คติทั้งสองอย่างนี้ในที่สุดจึงมาปนกัน
 แล้วแกรูปและแปลความหมายใหม่อย่างทีในภาษาอังกฤษเรียกว่า
 reinterpretation ให้เข้ากับคติศาสนาที่นับถือในภายหลัง จึงมองไม่
 เห็นเหตุเดิมททำกัน กลายเป็นดอยกระทงเพอบูชาพระพุทธบาททแม่
 นัมมทานที หรือให้วพระอุปคตกลางดะคือทะเลไป คิดเห็นเช่นนี้จะ
 ผิดถกแก่ไหน ขอท่านที่รู้โปรดเมตตา แลเขียนเรื่องเพิ่มเติมมาให้
 บางทีจะสนุกดี และเป็นควมมีระดับดีมีปัญญาให้กว้างขวางออกไป.

LOY KRATHONG

The full moon nights of the eleventh and twelfth lunar months, *i.e.* in the later parts of October and November, are the days of *Loy Krathong*. *Loy* is "to float," and *krathong* is a "leaf cup," usually made of banana leaf as one often sees in the market. The leaf cup is used to hold something. *Loy Krathong* is, therefore, the floating of lights in a leaf cup. During October and November, all the rivers and canals in the lowlands are flooded and in some places overflow their banks. The rainy season is now in a sense over. It is the time of rejoicing, for the weather is fair after the rains. The sky becomes bright and clear, without dampness. After the strenuous labour of ploughing and planting rice for the last three months at a stretch from dawn till dusk, for the country-folk, the heavy work is now over. The peasants have only to wait a month or more for the reaping. During this interval, they have nothing much to do but spend a time of comparative leisure with feasts and festivals of which there are many in these two months of October and November. But we will speak here of the *Loy Krathong* only.

If you go into a market just a few days before the full moon of October and November, you will see in some stalls or shops, displayed apart from other things, a number of *krathong* or leaf cups specially made for sale in this season. I will not describe the *krathong*, for a representative number of their kind may be seen now. Some of the *krathong* are not leaf cups at all, in the ordinary sense of the word. Generally, some of them are in the shape of a bird or a boat. They are more of a toy than a *krathong*, and have only made their appearance in recent years. These are confined mainly to the town people. The country folk usually have their own home-made *krathong* for the occasion, and perhaps there may be one or two progressive folk who make them in the shape of a bird or boat for the amusement of their children. Usually in a

krathong, apart from a candle and one or more incense sticks, a small coin, say a five-satang piece, is also put in, and sometimes a mouthful of betel nut and betel leaf for chewing purpose is added. I am being particular in this instance, as the addition of these two small things is not generally observed nowadays. They are clues, if any, of the origin of *Loy Krathong* in far-off days.

In the evening, when the full moon begins to rise in October and November, the people carry one or two *krathong* to the edge of the water. After the candle and incense sticks in the *krathong* are lighted, they let it go gently on the surface of the placid water. A few folk will sometimes raise their hands in worship. They watch the *krathong* as they float sluggishly along the water for sometime until they float far away out of sight. The children, to while away the time, play with water fireworks. The fireworks, besides being a form of amusement, are a part of any celebration, secular or religious. We light fireworks sometimes in the same spirit as we light candles as an act of worship.

The floating *krathong* usually has a short life. As it floats far away from its starting place, the children further down stream will, in most cases, swim out to snatch the *krathong*. If it is a beautiful one there may be a scramble for it. They will perhaps ignore the common ones, but will not forget to snatch up the small coin, if any, in the *krathong*. It is an aesthetic pleasure to see many *krathong* with their flickering candles bobbing gently up and down, borne along the silent and placid waters under the light of a full moon. Of course, I speak of the days when there were no motor boats and outboards to disturb the peaceful waters with their waves and unpleasant sounds.

As can be gathered from the above description, there is nothing in the nature of a ritual and ceremonial act attached to the *Loy Krathong*. You simply light the candle and incense sticks and let it loose on the water. That is all you have to do. But the small coin that is put in, and the lighting of the candle and incense stick, betray a cult of some kind. If you ask the people for an

explanation, the elder ones will tell you that the *Loy Krathong* is an act of remission to the Goddess Mae Khongkha the Mother of Water. Khongkha is the same word as the Indian *Ganga* or *Ganges*; but in Thai language it means water in general. They will further explain that in spite of the Mother's bountiful gift of water to man, he sometimes has polluted her water in various ways, therefore it is only proper to ask her pardon. The explanation, if not plausible, is one which the simple believing folk can explain. But why do it in two consecutive months? Another explanation is that the Lord Buddha printed his foot on the sandy shore of the Nammada River or the Nerbudda River in the Deccan by request of the King of Naga, who wanted to worship the Lord Buddha's footprint when the Lord had gone. This is a religious but apocryphal explanation as to the origin of *Loy Krathong* which is not to be found in the Buddhist scriptures. It is in one way useful to preserve any tradition if a touch of religious explanation be given to it. There is another explanation in the nature of a folk tale of the Buddhist *Jataka* kind, which long story I need not go into, for it will interest folklorists only. The Chiangmai folk have a different explanation for the origin of *Loy Krathong* which is, I think, identical with the Burmese.

I have now given you a description of *Loy Krathong* on its popular side, but will now try to give you another side of the royal *Loy Krathong*. You cannot expect anything much from me, as I witnessed it and only in part some fifty years ago, during H.M. King Chulalongkorn's reign when I was quite a young boy. The royal *Loy Krathong* has now disappeared, even in the later years of that august monarch's reign. As far as I can gather, there was a revival once or twice during the reigns of Their Majesties King Vajiravudh and King Prajadhipok. It was revived in one instance, on the occasion, if I remember rightly, of the late Lord Northcliffe's visit to Thailand. It was a *Loy Krathong* on a minor scale. The *Loy Krathong* on a grand scale was never in fact done, even in King Chulalongkorn's reign. What I know about the royal *Loy Krathong* is from an article written by H.M.

King Chulalongkorn in his invaluable work พระราชพิธี ๑๒ เดือน or "The King's Ceremonies during the Twelve Months of the Year." Dr. Quaritch Wales has quoted copiously from this book in his interesting work *Siamese State Ceremonies*, therefore I will not go fully into the subject. I think Dr. Quaritch Wales has already said something of the royal *Loy Krathong*.

H.M. King Chulalongkorn says in his book that the *Loy Krathong* has nothing to do with any recognised ceremony or rite. It is merely a matter of rejoicing in which all the people take part and is not only for royalty; moreover it is concerned with neither Buddhist nor Brahmin ceremony. His Majesty thought that the *Loy Krathong* had some connection with the floating lanterns (ลอยโคมลงน้ำ) as observed by Thai kings in the north when Sukhothaya was the Capital some six or seven hundred years ago. It was described ornately in a book written by Nang Nophamat, a beautiful and learned lady of the court of King Phra Ruang. The lady was the daughter of a Brahmin family priest attached to the Court. She said that in the twelfth month, November (she said nothing of the eleventh month), the country was flooded, The King and his court went for a picnic on the river to witness the people enjoying themselves during the water festival at night. Nothing is said of the *Loy Krathong* of the people, but it can be taken as a fact that it took place. The *krathong* was most probably in the same shape as that which we see at the present day, for Lady Nophamat told in her book that she had introduced a new kind of *krathong* in the shape of a big lotus flower and many other styles for the king to float in the running stream, no doubt for his enjoyment. She further initiated certain recitations and songs to be sung for the King on the occasion.

As will be seen, the *Loy Krathong* had already by that time no religious or ritual meaning. It was a matter of enjoying oneself in a leisurely and placid manner during the flood period under the light of the full moon in ideal weather. No hint is given as to a small coin being in a *krathong*. The origin of *Loy*

Krathong as Lady Nophamat explains is the worshipping of the Buddha's footprint on the sandy shore of the Nammada River as already described. Now the Chinese have their own *Loy Krathong* too and it is a ritual act. They call the *krathong* "lotus flower lamp," and call the floating "the floating of the lamps," akin to the old Thai word of floating lanterns (ลอยโคม). Is there any connection? I think there is. The Indians have their floating lights, but these vary from one locality to another. They attach no meaning or ritual importance to the act, and in fact in Southern India, it is done merely as a custom and a picnic on the banks of a stream when the water is full. Of course there may be many explanations, some say that they do it to honour their favourite gods or goddesses. That is all I can gather from my Indian friends.

I can remember rather dimly the King's *Loy Krathong* when I was a boy. The event took place on the river in front of the Royal Landing at the Grand Palace. Part of the river in front of the Royal Landing was reserved for the occasion. Two large boats were stationed midstream, one at each end. A long rope was attached to the two boats forming an outer barrier. There were many palace guard-boats patrolling the barrier and both end openings of the water space where the *Loy Krathong* was to take place, in order to prevent unofficial boats from trespassing this area. I obtained this description from a certain friend of mine in after years. At the time I was too young to note anything. I saw a number of miniature royal barges moored alongside the Royal Landing which I was told by my elders were the King's *Krathong*. My attention as a small boy was naturally fixed on these particular boats more than on anything else, hence I cannot remember what other things I had seen. H.M. the King and his court would not arrive on the scene until after 9 o'clock in the evening. I left the place without seeing the actual *Loy Krathong*. Of course, there were crowds of people on the banks waiting to see the King and his court. This was all I saw and all I can remember.

If my memory serves me right, on one occasion when I went in a paddling boat with my elders, I saw a great number of boats going to and fro on the river outside the barrier. It was a boat meet at night time, every boat was free to ply happily without launches and motor boats to disturb the peace. The people in the boats were in good spirits. They sang and played music, and in some cases with recitations and repartees. The children amused themselves with water fireworks of the kind you see now. There were mobile cookshops in boats of every description, and they found ready customers. If preferred, one could take one's own food and enjoy one's repast with one's fellows in midstream in ideal surroundings and amidst merry-marking. I long to witness such a scene again, but it will never come back, for it is of the past, for "Old times are changed, old manners gone," if I may be allowed to quote half-remembered words from Sir Walter Scott's "The Lays of the Last Minstrel."

Now, for my supplementary notes of the royal *Loy Krathong* which I have on good authority from my friend. He says that in the old days the royal *Loy Krathong* was on a grand scale called *krathong yai* or big *krathong*. Some of the princes and ministers of state each made a *krathong*. They were big ones, so big that they could accommodate in each of them a number of artistes playing musical instruments or performing comic stunts and practical jokes. The designs of the *krathong* were various, giant lotus flowers, junks and what-not. Each owner competed with the others. No doubt there was fun and enjoyment but it was too costly to do every year. It was given up and real royal barges illuminated in designs were used as substitutes for the occasion during H.M. King Chulalongkorn's reign. This big *krathong* took place in the full moon of the twelfth month (November), while the *krathong* on a minor scale composed of miniature royal barges took place in the eleventh month (October). The King with his court viewed the display of *Loy Krathong* from a large floating pavilion having many large dug-out boats as pontoons. He dined and stayed there until past midnight, while the royal children amused themselves with water fireworks.

The origin of *Loy Krathong* can be traced. Primarily, it is no doubt a yearly offering to the water spirits or the floating away to the depths of all sins and calamities that may befall you. The people in Chiangmai and in the North-Eastern provinces have one very big *krathong* made and in some places light it with torches. They put in the *krathong* some provisions and clothing. These will be taken by some poor people downstream far away from their starting places, an act which is equal to that of transferring sins to others, using them as scapegoats. The Cambodians, apart from the royal *Loy Krathong* similar to the Bangkok one, have a special day during the autumnal month for a *Loy Krathong*, as an act of filial duty to their departed ancestors. They ask their departed ones to partake of a feast specially prepared for the occasion, which is no doubt an echo of the first-fruit feast of primitive days. After the supposed repast, the ancestors are sent away, in imagination of course, in a boat or *krathong* made of banana stems filled with provisions. This custom is still preserved by the people of Cambodian descent in some localities of the country.

Secondly, the *Loy Krathong* is in a sense a thanksgiving to the Goddess of Water. It is probably confined to agricultural people who rely on the abundance of water as a source of economic life.

Thirdly, the *Loy Krathong* in its later development is a pastime for spending an evening outdoors amid pleasant surroundings near the water, which comes but twice successively in a year. The *Loy Krathong* is to me, therefore, a natural psychological feeling, to let something float away as children often do. It is a mixture of a cult in a certain sense which has now lost its meaning, but which has survived only feebly in form to be added to the third surmise which you see today. That is why we have it two consecutive months, October and November. I think the former month has something to do with the first and second explanations which subsequently merged into the latter one.

Reprint with courtesy from

"THE STANDARD" No. 203, November 18, 1950.

012632

-1.0.11.2520

